

UDK 811.163.4'373.613(497.16)
811.163.4'276(497.16)
Izvorni naučni rad

Jelena ŠUŠANJ (Podgorica)

Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“

DEKOMPONOVANJE LEKSEMA I BIROKRATIZACIJA JEZIKA NA PRIMJERIMA IZ CRNOGORSKIH DNEVNIH NOVINA

Cilj nam je da u radu izložimo načine dekomponovanja leksema u jeziku, funkciju dekomponovanja i karakteristike upotrebe, te da na primjerima prikazemo dobre i loše strane primjene toga postupka u publicističkome stilu, odnosno da preko njih ukažemo na uticaj administrativnoga stila na publicistički. Premda ćemo se kreirati u okviru funkcionalne stilistike, osobnosti stilova pojedinačno, s obzirom na ograničenost obima rada, neće biti predmet analize.

U radu ćemo se prevashodno baviti dekomponovanjem glagola, manje imenica. Kod glagola ćemo nešto više pažnje posvetiti karakteristikama dekomponovanja, što nam kod imenica neće biti cilj, budući da je taj proces znatno jednostavniji. Osnovu rada činiće sintaksičko-semantičke analize i transformacije.

Ključne riječi: *dekomponovanje, birokratizacija, publicistički stil, administrativni stil, deverbativna imenica, deadjektivna imenica, kopula, semikopulativni glagol*

I. Uvod

1.0. Jezik je polifunkcionalna kategorija; karakteristike jezika zavise od sfera njegove upotrebe. Time se bavi funkcionalna stilistika. Nema jedinstvene podjele funkcionalnih stilova, ali se uglavnom prihvata podjela na pet stilova: *administrativni, naučni, publicistički* (tj. *publicističko-novinarski*), *razgovorni* i *književnoumjetnički* (*beletristički*). Funkcionalni stilovi mogli bi se razvrstati na apstraktne i konkretne, tj. deskriptivne i pripovjedačke. U apstraktne spadaju administrativni, publicistički i naučni, a u konkretne beletristički i razgovorni.¹ Razlike među stilovima prvenstveno su sintaksičko-se-

¹ Videti: Ivo Pranjković, „Funkcionalni stilovi i sintaksa“, *Suvremena lingvistika* (elektronički časopis: <http://suvlin.ffzg.hr/index.php/suvlin/article/view/106/44>), 41/42, 1996, str. 519; Josip Silić, „Administrativni stil hrvatskoga standardnog jezika“, *Kolo*, 4, Zagreb, 1996, str. 351.

mantičke i leksičke (naročito u upotrebi termina). Tako je za prvu skupinu, koja je od značaja za ovaj rad, na gramatičkom planu karakterističan nominalni stil, a za drugu verbalni. Ono što je u jednom stilu prihvatljivo, u drugome ne mora biti, ponekad i ne treba.

1.1. Pod birokratizacijom jezika podrazumijeva se proces širenja izraza specifičnih za jezik administracije i politike na ostale segmente upotrebe jezika, prije svega u publicistički stil. Kako kaže I. Klajn, „[u] štampi, na radiju i na televiziji ustalila se navika da se žargon političara doslovce prenosi – što je za izveštače i urednike *najbezbednije*, ma kako se protivilo i razumljivosti, i tradicionalnoj sažetosti novinarskog stila, i zdravom jezičkom instinktu“.² U odlike birokratskog stila bilježe se: preopširnost, komplikovanost, neodređenost i nominalni stil te stereotipnost. Iz toga vidimo da je jedno od obilježja birokratizacije (samim tim i administrativnoga stila, kao njezina izvorišta) nominalizacija, koja se definiše kao upotreba nominalnih sredstava umjesto verbalnih.³

1.2. I. Pranjković ukazuje na četiri tipa nominalizacija. To su: kondenzacija, dekompozicija, prepozicionalizacija i intenzifikacija. Nas ovde zanimaju dekompozicija i intenzifikacija. Dekompozicija je postupak kojim se predikacija rastavlja na glagolski (kopulativni ili semikopulativni) i imenski dio, dok intenzifikacija podrazumijeva proširivanje imenskih konstrukcija novim imenskim riječima pleonastičnog karaktera, s ciljem da se precizira ili istakne sadržaj poruke.⁴

1.3. Da bismo jasnije prikazali te procese, potrudimo se da za svaki navedeni primjer sa dekomponovanom jezičkom jedinicom u površinskoj strukturi iskaza damo njen denominalizovani ekvivalent. U tu svrhu primjenjivaćemo transformacioni test, odnosno rekonstrukciju dubinske strukture. Rečenice u kojima se javljaju kopulativni i semikopulativni glagoli sa deverbativnom odnosno deadjektivnom imenicom ili prijedloško-padežnom konstrukcijom analiziraćemo s obzirom na njihove semantičko-sintaksičke odlike. Rekonstruisane dubinske rečenične strukture obilježavaćemo na sljedeći način: [← ...].

1.4. Za korpus smo uzeli dnevne novine koje su u Crnoj Gori izlazile 1–4. jula 2008. godine: *Pobjeda*, *Vijesti*, *Dan*, *Republika*. Da bismo primjere učinili preglednijima, izdanja smo poredali hronološki i obilježili indeksnim oznakama ¹, ², ³ i ⁴ za svako izdanje, kao što slijedi:

Pobjeda¹ = Pobjeda, 1. jula 2008; Pobjeda² = Pobjeda, 2. jula 2008...;

² Pavle Ivić, Ivan Klajn, Mitar Pešikan, Branislav Brborić, *Srpski jezički priručnik*, Beogradska knjiga, Beograd, 2006, str. 185.

³ Milorad Radovanović, *Stari i novi spisi (Ogledi o jeziku i umu)*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad, 2007, 78.

⁴ Ivo Pranjković, *op. cit.*, 520–521.

Vijesti³ = Vijesti, 3. jula 2008; Vijesti¹ = Vijesti, 1. jula 2008...;
Dan⁴ = Dan, 4. jula 2008; Dan³ = Dan, 3. jula 2008...;
Republika² = Republika, 2. jula 2008; Republika⁴ = Republika, 4. jula 2008.

1.5. U radu se koriste međunarodni simboli za obilježavanje vrsta riječi, sintaksičkih jedinica i odnosa:

N	= imenica
N _{Dev}	= deverbativna imenica
N _{Deadj}	= deadjektivna imenica
Cop	= glagolska kopula
Lex	= leksema
Nom	= nominativ
Gen	= genitiv
Dat	= dativ
Acc	= akuzativ
Loc	= lokativ
[← ...]	= rekonstruisana semantička baza na dubinskom nivou

II. Dekompozicija glagola

2.0. Pojam dekomponovanja glagolskih leksema u srpskohrvatskom jeziku prvi je opisao i protumačio Milorad Radovanović u doktorskoj disertaciji *Imenica u funkciji kondenzatora*, 1977. godine.⁵ On je tada taj postupak nazvao dekomponovanjem predikata, no smatramo da je dekomponovanje glagola, kako je sugerisao Sreto Tanasić,⁶ nešto precizniji termin, jer se dekomponuju i glagolske lekseme koje nijesu u funkciji predikata, poput glagolskih priloga sadašnjega i prošloga:

Bulatović je bez povoda napao Rackovića, dva puta ga udario pesnicom u glavu, nanoseći mu teške povrede. [← ...teško ga povređujući] (Republika³, 11); I moji kolege bili su ugrožene pružajući mi pomoć jer je prijetila opasnost od daljeg obrušavanja. [← I moje kolege bile su ugrožene pomažući mi...] (Republika⁴, 10); Moneta će nastaviti sa unapređenjem svojega poslovanja i usluga, dajući kroz njih kao i do sada doprinos razvoju tržišta kapitala. [← Moneta će nastaviti sa unapređenjem svojega poslovanja i usluga, doprinoseći kroz njih kao i do sada razvoju tržišta kapitala] (Vijesti³, 17); Vlada RS se dajući garancije obavezala da će ispošto-

⁵ Videti: Milorad Radovanović, „Imenica u funkciji kondenzatora“, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, XX/1-2, Matica srpska, Novi Sad, 1977.

⁶ Navedeno prema: M. Radovanović, *op. cit.*, str. 148, fusnota 4.

vati sve naloge Pretresnog vijeća haškog tribunala... [← Vlada RS se garantujući obavezala...] (Dan⁴, 4).

Džez avantura je potom odvela i do Japana, Indonezije te Dalekog istoka, dostigavši kulminaciju njenim dvanaestogodišnjim boravkom u Evropi. [← ...kulminiravši⁷ njenim dvanaestogodišnjim boravkom u Evropi] (Vijesti², 16); Nalog za ovo ekspresno rušenje krsta dao je lično i javno Gzim Hajdinaga, predsjednik opštine, učinivši zajedno sa svojim saučesnicima brojne povrede u svom histerično brzopletom postupku... [← ...povrijedivši sa saučesnicima brojne (zakone) u svom histerično brzopletom postupku] (Dan¹, 8).

Dekomponovanje je derivacioni postupak koji ima dvije faze. Prvo se nominalizuje predikacija, a potom se iz nominalizovane predikacije izdvaja verbalni elemenat (*pretiče* → *preticanje* → *vrši preticanje*).⁸ Tu pojavu odlikuje dvočlani izraz u površinskoj strukturi, koji čine *glagol nepotpunoga značenja* (*kopulativni ili semikopulativni*), što nosi gramatička obilježja vremena, vida i modalnosti, i *deverbativna imenica*, kao nosilac značenja, umjesto glagola. Uz nepunoznačni glagol, kao rezultat dekomponovanja, može se javiti i *deadjektivna imenica*, ali jedino kad je u semantičkoj vezi s odgovarajućim glagolom, poput: *moгуćnost* (↔moći), *vrijednost* (↔vrijediti), *saglasnost* (↔saglasiti se), *zapanjenost* (↔zapanjiti se), *savršenstvo* (↔usavršavati), *hrabrost* (↔hrabriti).⁹

2.1. Milorad Radovanović navodi da se dekomponuju glagoli izrazito apstraktnoga značenja: *procjenjujem* → *vršim procjenu*, *analiziram* → *vršim analizu*, ali ne i: *kopam* → **vršim kopanje*.¹⁰

2.1.1. Ipak, u pregledanom korpusu primijetili smo da je distinkcija konkretno : apstraktno pomjerena. Naime, zabilježili smo nekoliko primjera u kojima se po istovjetnoj shemi dekomponuju glagoli veoma konkretnoga značenja. Kod tih se glagola može govoriti o dvama stepenima dekomponovanja. Prvo se punoznačni glagol nominalizuje uz ekstrakciju verbalnog dijela u vidu glagola *raditi*, tako da dobijamo sintagmu *nepunoznačni glagol raditi* + *glagolska imenica* (često u prijedložko-padežnom izrazu – *raditi* + *na* + *N_{Dev(Loc)}*):

⁷ Na ovom stupnju analize nije nam cilj vrednovati upotrebu dekomponovanoga ili jednočlanoga glagolskog oblika. Želja nam je, zasad, rekonstruisati (mogući) glagolski oblik u dubinskoj strukturi i ukazati na njega. O valjanosti upotrebe jedne ili druge forme (i stilske i inoj) govoriće se u nastavku rada.

⁸ M. Radovanović, *op. cit.*, str. 58.

⁹ Nataša Bugarski, „Deadjektivna imenica kao sredstvo nominalizacije (u publicističkom stilu standardnog srpskog jezika)“, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, XLVII/1-2, Novi Sad, 2004, str. 343.

¹⁰ M. Radovanović, *op. cit.*, str. 57.

Sredinom ovog mjeseca najavili su dolazak investitori iz Slovačke koji su spremni da izgradnju puta urade u okviru donacije... [← da put izgrade u okviru donacije] (Dan⁴, 15); Mogu se graditi od kamena, betona, cigle, drva, plastičnih ili aluminijskih profila, gredica koje imaju vrlo dobru imitaciju drva ili se, pak, rade kombi-nacije jednoga s drugim ili više materijala. [← ili se, pak, kombinuje...] (Pobjeda², XII); Dio žitelja Glavice (...) dohvatili su se krampa i lopate i rade na asfaltiranju jedne trase puta u njihovom naselju. [← asfaltiraju jednu trasu puta] (Dan², 17); Radnici Elektrodistibucije Podgorica radiće na podizanju dva stuba na pružnom prelazu... [← podići će dva stuba...] (Republika⁴, 19); ...naveo je Radović, dodajući da treba intenzivno i koordinirano raditi na naplati svih državnih prihoda od turističke privrede... [← treba intenzivno i koordinirano naplaćivati sve državne prihode od turističke privrede / turizma...] (Vijesti², 21).

Na narednom nivou nominalizuje se i sam glagol *raditi*, a konstrukcija se proširuje novim glagolom, izrazito nekonkretizovanoga značenja: *vršiti / obavljati / izvoditi... radove na nečemu*:

...na kojoj su stručnjaci Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Kotora vršili radove na njenoj rekonstrukciji i valorizaciji. [← radili na rekonstrukciji i valorizaciji ← rekonstruisali i valorizovali...] (Dan¹, 13); Prema riječima šefa gradilišta iz preduzeća Putevi Sabahudina Kozice, radovi se izvode na izgradnji puta, gdje je inače bilo zaposleno 30 radnika. [← radi se na izgradnji puta ← gradi se put] (Dan⁴, 8).

Zanimljiv je i primjer:

Direktorka CNB Jelena Đurović podsjetila je da je donacija Norveške od preko 400.000 eura omogućila da se urade najznačajniji radovi na restauraciji zgrade biblioteke i zaštite njeni bogati fondovi... [← da se uradi najznačajnije na restauraciji... ← da se restaurira najznačajnije...] (Dan³, XVI),

u kojem glagol *raditi* nalazimo u vezi s istoznačnom imenicom *rad*, čime dobijamo tautološku konstrukciju, koja u datom kontekstu nije stilski obilježena, tj. nema za cilj stilski efekat – đe bi navedena sintagma bila opravdana, već prije svega ukazuje na nemar novinara (i lektora), ali i na to da značenje toga glagola postaje sve manje konkretno.

2.1.2. Vratimo se dekomponovanju kao sintaksičkom postupku. Kad se kao glagolski dio dekomponovanoga glagola nađe kopula (glagol *biti* u finitnom obliku), leksičko jezgro izraza čini deverbativna ili dadjektivna imenica u različitim prijedloško-padežnim konstrukcijama. Navešćemo ih redom,

pri čemu se u ovom dijelu rada nećemo zadržavati na odlikama njihove upotrebe, no jedino na derivacionim mogućnostima.

Cop + N_{Dev}(Nom)

U funkciji dekomponovanoga predikata će se u površinskoj strukturi nalazi glagol *biti* u ličnom obliku i imenica derivirana iz punoznačne riječi, u navedenom korpusu našli smo samo primjere upotrebe deverbativnih imenica, u službi imenskoga dijela predikata:

Očekivanja su da će time u BiH početi stizati jeftiniji proizvodi široke potrošnje iz zemalja Evropske unije [← Očekuje se da će...] (Dan¹, 4); ...a ova bivša jugoslovenska republika je već dugo vremena uvoznik hrane [← a ova bivša jugoslovenska republika već dugo uvozi hranu] (Dan³, 4); Dobitnici diplome Luča su... [← Diplomom Luča dobili su...] (Pobjeda¹, 9); Procjene su da Herceg-Novi u svim vrstama smještaja ima oko 30 000 ležajeva... [← Procjenjuje se da Herceg Novi...] (Pobjeda³, 16); Namjera osiguravajuće kuće Delta lajf, kao predstavnika srbijanskog Delta holdinga, je da postane regionalni lider u toj oblasti. [← Osiguravajuća kuća Delta lajf... namjerava da postane regionalni lider u toj oblasti] (Vijesti³, 19).

N_{Dev/Deadj}(Nom) + Cop + Lex

M. Radovanović¹¹ ističe konstrukcije toga tipa kao sasvim specifičan oblik dekomponovanoga predikata. Konstituent **Lex** po pravilu je neki kvantifikator ili kvalifikator i sa kopulom čini složeni predikat, pri čemu nominalizovana predikacija izražena deverbativnom (ili deadjektivnom) imenicom ima funkciju rečeničnoga subjekta, a ne imenskog dijela predikata:

Procentualno povećanje broja gostiju u 2007. godini u odnosu na 2000. je 74,8 odsto. [← Broj gostiju procentualno se povećao...] (Republika³, 19); Međutim, kako smatraju u Ministarstvu, kroz ostala uvećanja – dežurstvo, prekovremeni i noćni rad, primanja će biti znatno veća. [← ...primaće znatno više] (Republika⁴, 7); Njegova primjena je jednostavna [← Primjenjuje se jednostavno] (Pobjeda¹, 19); Očekivanja regiona su ogromna... [← Region očekuje veoma mnogo...] (Pobjeda¹, 13); Prijavljivanje studenata biće 7. jula... [← Studenti će se prijavljivati 7. jula...] (Pobjeda³, 3); Bežična povezivost je nemoguća, s obzirom na nedostatak kako Bluetootha, tako i infracrvenog porta. [← Nemoguće je bežično se povezati...] (Vijesti², 35).

¹¹ Milorad Radovanović, *Spisi iz sintakse i semantike*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad, 1990, str. 59.

Navodno, dva do tri miliona eura koštaće uklanjanje betonskog džina, ali je vrijednost gradskog građevinskog zemljišta na tom kvartu, od 10.000 kvadrata, oko osam miliona. [← ...ali gradsko građevinsko zemljište na tom kvartu vrijedi...] (Vijesti³, 5); Vrijednost radova je 1.200.000 eura... [← Radovi vrijede...] (Dan⁴, XV).

Cop + N_{Dev/Deadj}(Gen)

Deverbativna ili deadjektivna imenica u genitivu u takvoj konstrukciji u funkciji predikata javlja se u slobodnoj upotrebi ili s prijedlogom *od*:

Opozicioni odbornici mišljenja su da je informacija neozbiljna... [← Opozicioni odbornici misle...] (Pobjeda², 18); ...blokiral su prilaz i ulaz na deponiju tako da danas nije bilo odlaganja ogromnih količina otpada. [← tako da danas nijesu odlagane ogromne količine otpada...] (Pobjeda², 9); Bilo je dosta polemike oko zemljišta. [← Dosta se polemisalo...] (Dan², XII); Dosad su podaci čuvani u fiskalnoj memoriji i pošto u praksi nije bilo nikakvih zloupotreba, uvođenje terminala je bespotrebno. [← ...i pošto se u praksi ništa nije zloupotrebljavalo...] (Dan³, 6); Predsjednik Upravnog odbora KK Crvena zvezda Mirko Petrović rekao je da je prvi sastanak radne grupe protekao bez konkretnih zaključaka, ali da će rješenja biti u roku od desetak dana. [← ...ali će se (to) riješiti u roku od desetak dana] (Dan⁴, VI); Bilo je oscilacija u igri, što je i normalno u ovom periodu priprema... [← Osciliralo se u igri...] (Republika⁴, 28).

Na našem razvojnem putu od izuzetnog je značaja prepoznavanje pozitivnih stremljenja naučnih postignuća i njihove primjene... [← Na našem putu izuzetno je značajno prepoznavanje...] (Dan³, 13).

Cop + N_{Dev/Deadj}(Loc)

U korpusu koji smo odabrali brojni su primjeri upotrebe lokativne konstrukcije deadjektivne ili deverbativne imenice s prijedlogom *u* i *na* uz kopulu (glagol *biti* u finitnom obliku), *đe* se u dubinskoj strukturi rekonstruiše punoznačni glagol. Primjetno je da su mnogi takvi slučajevi, preuzeti iz administrativnoga stila, postali frazeologizmi novinarskoga stila.

Suhih je, vidno izrevoltiran, istakao da je u saznanju da ta tačka nije procesuirana i nije prosljeđena odbornicima... [← Suhih je, vidno izrevoltiran, istakao da je saznao da...] (Pobjeda³, 19); ...kazao je Mugoša, dodajući da je u planu i nastavak radova na vodosnabdijevaju u Tuzima i Zeti... [← ...dodajući da se planira i nastavak radova na vodosnabdijevanju / nastavak vodosnabdijevanja...] (Vijesti², 25); Osjećaj nečijeg zadovoljstva platom u velikoj je zavisnosti od toga koliko njegove kolege zarađuju. [← Osećaj nečijeg

zadovoljstva / Nečije zadovoljstvo platom uveliko zavisi od toga...] (Vijesti², III); Kad platim prevoz i ovaj prostor, ja sam u gubitku. [← ...ja gubim] (Dan¹, 16); Gradonačelnik je juče najavio da je u pripremi novi tender za izgradnju Milenijum siti centra. [← Gradonačelnik je juče najavio da se priprema novi tender...] (Dan², XII); ...a povjerenje u ovu državnu valutu je u porastu u području bankarskog sektora. [← a povjerenje u ovu državnu valutu raste...] (Dan³, 4); Perović je istakao da je Institut u obavezi da put tranzicije skрати što je moguće više... [← Perović je istakao da se Institut obavezao da...] (Republika³, 6); Ipak, ne smijemo dozvoliti da nas zavara to što smo bili i bolji u igri protiv jedne takve ekipe kao što je Mađarska... [← Ipak, ne smijemo dozvoliti da nas zavara to što smo igrali bolje protiv...] (Republika⁴, 31).

Ukoliko zagađivač nije u mogućnosti da bez odlaganja hitno sprovede sve mjere za sprečavanje i ograničavanje nastanka štete u životnoj sredini... [← Ukoliko zagađivač ne može da bez odlaganja sprovede...] (Vijesti³, 8); Kao ministar prosvjete gledaću da budem pri ruci tim ljudima, da im pomognem, koliko država bude u mogućnosti. [← ...koliko država bude mogla] (Dan², 5); TVCG je ranije saopštila da, iz finansijskih razloga, nije u mogućnosti da prenosi sva zasjedanja, već samo ona od posebnog značaja. [← TVCG je ranije saopštila da, iz finansijskih razloga, ne može da prenosi sva zasjedanja...] (Republika³, 3).

U cilju prevencije protiv požara tokom ljeta, Ministarstvu unutrašnjih poslova će, pored helikoptera i dva dromadera, na raspolaganju biti još pet aviona aero-klubova za izviđanje prostora. [← ...Ministarstvo unutrašnjih poslova će, pored helikoptera i dva dromadera, raspolagati i sa još pet aviona...] (Dan³, 18).

2.1.3. U površinskoj strukturi na isti način može stajati i semikopulativni glagol i deverbativna ili deadjektivna imenica. Semikopulativni glagoli nijesu konkretizovani i uza se imaju imenicu deriviranu iz nekoga punoznačnog glagola ili pridjeva, koja je nosilac značenja u sintagmi. Deadjektivne imenice uz glagole ovoga tipa znatno su rjeđe od imenica deriviranih iz glagola. Stoga ćemo u ovom odjeljku uglavnom navoditi primjere deverbativnih imenica u dekomponovanom glagolu, bez napomene o njihovoj derivaciji. Ako smo pronašli primjer sa deadjektivnom imenicom kao dopunom, navodimo ga zasebno, ali bez dodatnih pojašnjenja.

Najčešći semikopulativni glagoli u dekomponovanoj glagolskoj leksemi jesu: *vršiti*, *voditi*, *obavljati*, *imati/nemati*, *dati*, *raditi*... Za svaki od njih navodimo primjere.

Vršiti

Glagol *vršiti* i njegov vidski par *izvršiti* traži dopunu u akuzativu, izuzev kad je u pasivnom obliku, đe imenica o kojoj govorimo uzima funkciju gramatičkog subjekta i shodno tome stoji u nominativu.

Shodno dozvoli za arheološka istraživanja, izdatoj od strane Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture Cetinje, nadzor nad istraživanjima vrši Dejan Gazivoda, arheolog te ustanove. [← ...istraživanja nadzire Dejan Gazivoda...] (Pobjeda², 12); Vujović smatra da je dobro što se rasprava o reformi izbornog sistema otvorila i što sve više subjekata smatra da je potrebno izvršiti korekciju u postojećem izbornom sistemu. [← ...da je potrebno korigovati postojeći izborni sistem] (Republika², 4); Pojedini dosadašnji članovi uprave smatraju da je Vlada, odnosno njeno Ministarstvo za ekonomski razvoj, vršilo opstrukciju realizacije ključnih projekata da bi pokazali da ne valjaju... [← ...Ministarstvo za ekonomski razvoj, opstruiralo realizaciju ključnih projekata...] (Vijesti¹, 6); Sporni član važećeg Zakona o krivičnom postupku (...) predviđa i ovlašćenje policije da takođe bez kontrole oduzme kompjuter i izvrši pregled njegovog sadržaja. [← da bez kontrole oduzme kompjuter i pregleda njegov sadržaj] (Vijesti³, 5); Autobusi preduzeća „Olimpija ekspres“ iz Budve već deset mjeseci uspješno vrše prevoz putnika na području opštine Bar. [← ...uspješno prevoze putnike...] (Dan³, 18).

Ona je podsjetila na izjavu predsjednika Francuske Nikolasa Sarkozija koji je „odlučno saopštio da neće biti daljeg proširivanja“ dok se ne izvrši potpuna ratifikacija Lisabonskog sporazuma. [← ...dok se potpuno ne ratifikuje Lisabonski sporazum] (Pobjeda¹, 3); Dostava listinga se vrši na zahtjev suda, kada se protiv korisnika vodi krivični postupak, u cilju istrage. [← Listinzi se dostavljaju na zahtjev suda...] (Vijesti², 9); Samo možemo da nagađamo kako su mine tu dospjele, jer do unazad dvije godine na tom dijelu korita rijeke Gračanice vršena je eksploatacija pijeska i niko nije primijetio bilo kakve eksplozivne naprave. [← ...na tom dijelu korita rijeke Gračanice eksploatisan je pijesak...] (Dan³, 11).

Raditi

Već smo govorili o glagolu *raditi* u vezi s dekomponovanjem punoznačnih glagola kojima se označavaju apstraktne ili konkretne radnje. Ovđe se, uz napomenu da taj glagol unosi značenje procesualnosti i dugotrajnosti vršenja imenicom označene radnje, osvrćemo na njega kao na produktivan glagol u sintaksičkom postupku dekomponovanja.

Glagolska rekacija mijenja se s promjenom glagolskoga vida. Ako je glagol nesvršen, uz njega se najčešće nalazi imenica u lokativu s prijedlogom

na, mada se javlja i dopuna u akuzativu. Uz glagole te osnove svršenoga vida (*uraditi, izraditi, odraditi...*) stoji imenica u akuzativu, odnosno u nominativu ako je rečenica pasivna:

Radiće na kontroli ostavljanja smeća i otpada i upozoravati ne-savjesne da ne ugrožavaju i zagađuju životnu sredinu. [← Kontrolisao ostavljanje smeća...] (Dan¹, 17); Ministarstvo ekonomije već duže vremena radi na osmišljavanju, pripremi, realizaciji i praćenju brojnih aktivnosti na unapređenju energetske efikasnosti u Crnoj Gori. [← osmišljava, priprema, realizuje i prati brojne aktivnosti....] (Dan³, 8).

Mogu se graditi od kamena, betona, cigle, drva, plastičnih ili aluminijskih profila, gredica koje imaju vlo dobru imitaciju drva ili se, pak, rade kombinacije jednoga s drugim ili više materijala. [← ili se, pak, kombinuje...] (Pobjeda², XII); Profesor Pravnog fakulteta Miomir Dragačević, koji je radio transformaciju kompanije, u prvoj fazi nova društva će preuzeti sve obaveze i dio imovine dosadašnje Željeznice. [← ...koji je transformisao kompaniju...] (Dan³, 7).

Uradićemo pripremu projektne dokumentacije za novi most u zoni Kombinata aluminijuma... [← Pripremićemo projektnu dokumentaciju / projekat...] (Republika², 21); Bivša direktorka Doma zdravlja Bar Ana Kalamperović kazala je „Danu“ da je raspodjela stanova urađena zakonito... [← da su stanovi zakonito raspodijeljeni] (Dan³, 12); Odradili smo dobre pripreme, učestvovali na svim prestižnim takmičenjima. [← Dobro smo se pripremili] (Vijesti³, 29).

Činiti / Ostvariti / Praviti

Navedeni glagoli upotrebljavaju se kao sintaksički i semantički sinonimi. Veoma su frekventni u građenju dekomponovanih glagola. Tranzitivni su (i oni i njihovi vidski parovi) i traže dopunu u akuzativu bez prijedloga:

Na marginama okruglog stola, u razgovoru za „Dan“, Plaks je ocijenila da je u odnosu na prošlu deceniju učinjen značajan napredak. [← ...Plaks je ocijenila da se u odnosu na prošlu deceniju značajno napredovalo] (Dan¹, 3); Treba se upitati zašto nas baš ono čini tako uznemirenima i kada taj razlog osvijestimo lakše će se biti s njim suočiti. [← Treba se upitati zašto nas baš ono tako uznemirava...] (Republika¹, 23).

HLT je u prošloj godini ostvario 50,2 miliona eura dobiti, od kojih je 27 miliona eura raspoređeno na pokrivanje gubitka iz prethodnih godina... [← HLT je u prošloj godini dobio 50,2 miliona eura...] (Pobjeda¹, 5); Crnogorski studenti su svoje školovanje ostvarili posredstvom Univerziteta „Mediterran“... [← Crnogorski

studenti školovali su se posredstvom Univerziteta „Mediterran“ (Pobjeda¹, III); On smatra da je naša država ostvarila izuzetan napredak na putu integracija... [← On smatra da je naša država izuzetno napredovala na putu integracija / u integracijama] (Republika¹, 6); Uprava Elektroprivrede odbila je optužbe Regulatorne agencije za energetiku (RAE) da su propustili da ostvare dobitak od deset do 14 miliona eura... [← ...da su propustili da dobiju deset do 14 miliona eura] (Vijesti³, 14); Tu taktiku uvijek koriste i pokazala im se uspješna pošto su prošle sezone ostvarili 23 pobjede... [← ...pošto su prošle sezone pobijedili 23 puta] (Vijesti³, 30).

Izbor najboljih banaka napravljen je na osnovu poslovnih rezultata, glasanja, ocjena novinara i dopisnika Juromanijske. [← Najbolje banke izabrane su na osnovu...] (Republika³, 5); On smatra da je u pitanju nečija avantura, organizovana da se napravi opstrukcija. [← organizovana da se opstruira (nešto)...] (Republika⁴, 19).

Obaviti

Vidski par *obaviti / obavljati* traži dopunu u akuzativu. Izrazito je produktivan u procesu dekomponovanja glagola, naročito kad je rečenica pasivna (de deverbativna imenica u nominativu ima funkciju subjekta):

Testiranje kandidata obavlja tim stručnjaka, što je opet stvar dogovora sa klijentom. [← Kandidat testira tim stručnjaka...] (Vijesti², VI); Na tom suđenju biće pozvan i vještak balističar Milovan Mihailović koji će obaviti upoređivanje projektila čaura. [← Na to suđenje biće pozvan i vještak balističar Milovan Mihailović, koji će uporediti projekte čaura] (Pobjeda¹, 8); Upozoravamo sve građane da će naše ekipe svakodnevno obavljati kontrolu. [← da će naše ekipe svakodnevno kontrolisati (to)] (Pobjeda², 9); Zidanje crkve su obavili domaći majstori iz ovog kraja... [← Crkvu su zidali domaći majstori...] (Pobjeda³, 10); Što je ranije moguće, klub planira da obavi razgovore sa Bartonom i njegovim zastupnicima... [← ...klub planira da razgovara sa Bartonom i njegovim zastupnicima...] (Pobjeda/Arena², 6); Ocijenjeno je da je Tivat opština koja je odlično obavila pripreme za sezonu. [← Ocijenjeno je da je Tivat opština koja se odlično pripremila za sezonu...] (Republika², 7).

Zato je besmisleno da se upravljanje tim znanjem obavlja stihijski. [← ...da se tim znanjem upravlja stihijski] (Vijesti², VI); Da bi se mogao obavljati prevoz, po evropskim standardima, autobusi moraju biti stari nekoliko godina... [← Da bi se moglo prevoziti] (Dan¹, XIII); Poreski obveznici će morati da donesu kasu u servis u Podgorici ili nekom drugom gradu kako bi bila obavljena popravka. [← ...kako bi bila popravljena] (Dan³, 6); On ističe da je, nakon što su

nadležni dozvolili vlasnicima privremenih objekata da rade i ovog ljeta, dogovoreno da uklanjanje tih objekata bude obavljeno od 15. septembra do 15. oktobra... [← ...da ti objekti budu uklonjeni] (Dan³, 18); Pavićević je bio kategoričan da Štrajkački odbor neće dozvoliti ni da se raspodjela stanova obavlja mimo njih. [← ...da se stanovi raspodjeljuju mimo njih] (Republika³, 9); Sahrana Ljubomira Tomića obaviće se danas u 16 časova na Starom groblju u Nikšiću. [← Ljubomir Tomić biće sahranjen danas...] (Republika⁴, 28); Na dijelu Ulice 4. jula, koji se rekonstruiše od raskrsnice sa Ulicom Vojislavljevića do Bulevara 40, oko 280 metara, radi se atmosferska kanalizacija i obavljaju pripreme za postavljanje ivičnjaka. [← ...i priprema se postavljanje ivičnjaka] (Pobjeda¹, 16); Svi građevinski radovi na raskrsnici kod „Radoja Dakića“ završeni su juče, a obavljeno je i postavljanje horizontalne i vertikalne signalizacije... [← ...a postavljena je i horizontalna i vertikalna signalizacija] (Pobjeda³, 18).

Voditi

Ovde ćemo navesti primjere i za glagole derivirane iz glagola *voditi*: *izvoditi*, *provoditi*, *sprovoditi*. Uza sve njih, ako nijesu pasivni, deverbativna imenica kao nosilac značenja dekomponovanog glagola stoji u akuzativu bez prijedloga:

Poljski parlament je ratifikovao Lisabonski ugovor, poljski predsjednik sam je vodio pregovore o njemu... [← ...poljski predsjednik sam je pregovarao o njemu] (Republika³, 13); On je podsjetio da se radi o rezoluciji koju je predložio PZP i kojom se zahtijeva od nadležnih organa da provedu efikasnu i djelotvornu istragu u cilju otkrivanja kako neposrednih izvršilaca tako i nalogodavaca sve učestalijih napada na poslanike javne riječi. [← ...kojom se zahtijeva da nadležni organi efikasno i djelotvorno istraže (to)...] (Republika⁴, 3); Odbornici će polemiku voditi i o Predlogu odluke o završnom računu GO za prethodnu godinu. [← Odbornici se polemizirati i o Prijedlogu odluke...] (Vijesti¹, 25); ...najavljujući teške dane Jelisejskoj palati u trenutku kada Pariz preuzima šestomjesečno predsjedavanje Unijom s ambicijama da sprovede reformu evropskih institucija u skladu sa tim sporazumom. [← ...s ambicijama da reformiše evropske institucije...] (Pobjeda³, 12).

Obilježavanje se provodi saglasno planu Martija Ahtisarija prema kojem se demarkacija izvodi prema dogovoru o državnoj granici koji je Makedonija 2001. godine potpisala s vlastima tadašnje SR Jugoslavije. [← Obilježava se saglasno planu Martija Ahtisarija prema kojem se demarkira (granica) prema dogovoru...] (Republika¹, 12); Zato se o svakom članu konstantno vodi posebna briga...

[← Zato se o svakom članu konstantno posebno brine] (Vijesti², VII); Novinarka Mila Milosavljević zabilježila je da je razgovor vođen u njegovom stanu u Krunskoj ulici u Beogradu, na Svetog Nikolu. [← ...zabilježila je da su razgovarali u njegovom stanu...] (Dan³, XVIII).

Imati / Nemati

Glagol *imati* (i njegova odrična varijanta) izuzetno je čest u dekomponovanim glagolima. To je prelazni glagol, koji zahtijeva dopunu u akuzativu bez prijedloga:

Zanimljivo je da je Žarko Vukčević u Nionu imao i razgovor sa predstavnicima slovačke ekipe Artmedija Petržalka... [← Zanimljivo je da je Žarko Vukčević u Nionu razgovarao sa predstavnicima...] (Republika², 29); U okruženju imaju odličnu saradnju sa hrvatskim lukama. [← U okruženju odlično sarađuju sa hrvatskim lukama] (Republika³, 5); Ipak, ljudi iz kluba imali su drugačije mišljenje... [← Ipak, ljudi iz kluba mislili su drugačije] (Republika⁴, 29); Pred žrijeb smo imali samo želju da izbjegnemo timove iz okruženja, što nam se ispunilo. [← Pred žrijeb smo samo željeli da izbjegnemo...] (Vijesti², 30); Razvoj Interneta unaprijedio je i djelatnost državnih službi za nezaposlene, kao i privatnih firmi koje pod različitim uslovima povezuju one koji imaju potrebu za novim ljudima i one koji traže posao. [← ...koje pod različitim uslovima povezuju one kojima trebaju novi ljudi i one koji traže posao] (Vijesti², II).

Društveni položaj i gubitak posla nema jednak uticaj na sve osobe. [← Društveni položaj i gubitak posla ne utiču jednako na sve osobe] (Vijesti², III); ...pa zaposleni često nemaju ni osjećaj da su konkurentniji i da su njihova kompanija i proizvodi/usluge kvalitetniji. [← ...pa zapošljeni često i ne osjećaju da su konkurentniji...] (Vijesti², VII); Možda nećemo ni imati potrebu da to radimo. [← Možda nećemo ni trebati to da radimo] (Vijesti³, 3); Uprava Bajerna saopštila je da nema namjeru da pusti Lukasa Podolskog iz kluba... [← Uprava Bajerna saopštila je da ne namjerava da pusti...] (Vijesti³, 31).

U naredna dva meča imaćemo mogućnost da vidimo kako igraju Turci, ali od nas sve zavisi. [← U naredna dva meča moći ćemo da vidimo] (Dan³, II); Predsjednik Vlade ima dodatnu mogućnost da u slučaju neriješenog ishoda glasanja istog broja za i protiv njegov glas vrijedi dvostruko. [← Predsjednik Vlade dodatno može da...] (Dan³, 5).

Kao dopuna ovom glagolu može se naći i imenica u lokativu s prijedlogom *na* (npr. *imati na umu* ← *naumiti*), ali primjere takve upotrebe u izučenom korpusu nijesmo pronašli.

Dati / Dobiti

Sintaksički, glagoli *dati* i *dobiti* zahtijevaju dopunu u akuzativu (u funkciji pravog objekta). Zanimljiviji su sa semantičke strane jer dekomponovani glagoli čiji su oni verbalni članovi iskazuju odnos aktivnosti i pasivnosti radnje označene imenicom (vidi tačku 2.2.11).

Na kraju je pobjednik na aukciji bio čovjek koji je dao ponudu od 399.300 dolara... [← ...čovjek koji je ponudio 399.300 dolara...] (Republika¹, 32); Kroz Sporazum o saradnji bićemo u prilici da se bavimo važnim pitanjima i za jednu i za drugu stranu, kao i za region, u kojem želimo da damo zajednički doprinos miru i stabilnosti. [← ...kao i za region, u kojem želimo da zajedno doprinesemo miru i stabilnosti] (Republika⁴, 4); On je u stabilnom stanju, ali je još nezahvalno davati bilo kakve prognoze... [← ...ali je još nezahvalno bilo što prognozirati] (Vijesti¹, 32); Veoma su direktni i ponekad ih ponese žar razgovora, te može da se desi da neka obećanja olako daju. [← ...te može da se desi da nešto olako obećaju] (Vijesti², XI); A zašto im dati 45 odsto povećanja kad oni i to, i mnogo više od toga uzimaju svaki dan od pacijenata... [← A zašto im povećati (platu) 45 odsto...] (Dan⁴, 17).

Prošle godine bilo je predloženo da zastava bude crveno-plavobijele boje, ali na taj predlog Vlada nije dala saglasnost. [← ...ali sa tim prijedlogom Vlada se nije saglasila] (Dan¹, 14); Saglasnost na Ugovor dali su Odbor direktora EPCG i Savjet ARD-a. [← S Ugovorom su se saglasili Odbor direktora EPCG i Savjet ARD-a] (Pobjeda¹, 4); Ekonomski fakultet je dao mogućnost kandidatima koji nijesu primljeni na studijskom programu ekonomija da se upišu na primijenjene studije menadžmenta. [← Ekonomski fakultet omogućio je kandidatima...] (Dan³, 13).

Nakon procjene, dobijali su ocjenu tačnosti njihovog odgovora. [← Nakon procjene, ocjenjivana je tačnost njihova odgovora...] (Vijesti², III); Predsjednik Skupštine Kosova Jakup Krasnići kaže da su na Kosovu dobili obećanje od najviših zvaničnika Crne Gore da će Crna Gora donijeti odluku o priznanju? [← ... kaže da su im na Kosovu najviši državnici Crne Gore obećali...] (Vijesti³, 2); U kasnim popodnevним satima, Služba zaštite i spasavanja dobila je poziv iz sjedišta ruske korporacije da im je u kancelarije ušla otrovna šarka dugačka pola metra. [← ...Služba zaštite i spasavanja pozvana je iz

šedišta...] (Vijesti³, 21); Na početku samita, 84-godišnji Mugabe je iskoristio priliku da dobije regionalno priznanje svoje pobjede, dan nakon što je položio zakletvu za šesti mandat. [← ...Mugabe je iskoristio priliku da se njegova pobjeda regionalno prizna...] (Republika¹, 12); Jedan od tri informatičara zloupotrebljava administrativne lozinke kako bi dobio pristup u tajne podatke kao što su visina plate kolege i lične e-poruke, pokazalo je nedavno istraživanje. [← ...kako bi pristupio u tajne podatke...] (Republika³, 24).

Nositi

Navodimo primjere upotrebe svih zabilježenih glagola (oba vida) izvedenih iz glagola *nositi*. Svi se javljaju u konstrukciji s akuzativom bez prijedloga:

Cvetković je ranije saslušan pred istražnim sudijom, koji je poslije toga donio rješenje o proširenju istrage protiv obojice... [← ...koji je poslije toga riješio da se proširi istraga protiv obojice...] (Dan², III); Vlada Hrvatske je nedavno donijela odluku za povećanje kapaciteta na plinovodnom sistemu od Bosiljeva prema Splitu... [← Vlada Hrvatske je nedavno odlučila da poveća kapacitet...] (Dan², 6); Etički savjet Udruženja novinara Hrvatske donio je jednoglasnu odluku da se vlasnik nedjeljnika Nacional Ivo Pukanić isključi iz Udruženja. [← Etički savjet Udruženja novinara Hrvatske jednoglasno je odlučio da se...] (Pobjeda¹, 13); Iz HLT-a su najavili i da će u narednim danima podnijeti i tužbu Privrednom sudu... [← Iz HLT-a su najavili i da će u narednim danima tužiti Privrednom sudu (nekoga)...] (Republika⁴, 5); Predsjednik Vlade i šef DPS-a Milo Đukanović juče je u Atini izdejstvovao „razumijevanje“ Grčke da Crna Gora ove godine podnese aplikaciju za članstvo u EU, a za svoju partiju članstvo u Socijalističkoj internacionali. [← ...da Crna Gora ove godine aplicira za članstvo u EU...] (Vijesti¹, 3).

Doći do

U posljednje vrijeme konstrukcija *doći do* + $N_{Dev/Deadj}(Gen)$ postaje sve frekventnija: zbog obezličena karaktera pogodna je za izricanje predikcije bez imenovanja agensa, tj. vršioca radnje:

Dužim odležavanjem vina na ovom talogu došlo bi do oslobođanja neprijatnih i nepoželjnih jedinjenja. [← Dužim odležavanjem vina na ovom talogu oslobodila bi se neprijatna i nepoželjna jedinjenja] (Pobjeda², X); Do sukoba je došlo i u Darhanu, drugom po veličini industrijskom gradu u Mongoliji. [← Sukobili su se i u Darhanu...] (Pobjeda³, 11); Škola koju pohađa neimenovani dječak smatra da je došlo do diskriminacije, jer je slavjenik dijelio poziv-

nice u učionici. [← Škola koju pohađa neimenovani dječak smatra da je diskriminisan...] (Republika², 32); U sudaru došlo je do prevrtanja prikolice, zbog čega je nesrećni farmer ostao bez 25 tona krompira. [← U sudaru se prevrnula prikolica...] (Republika⁴, 32); ...koja štiti podatke ukoliko dođe do pada računara. [← ...koja štiti podatke ukoliko padne računar] (Vijesti², 35); Do hapšenja renomiranih vojnih oficira došlo je nekoliko sati prije nego što je pred Ustavnim sudom počelo saslušanje u slučaju protiv partije AK.. [← Renomirani vojni oficiri uhapšeni su nekoliko sati prije...] (Vijesti³, 10); On je rekao da u odboru manjinskih akcionara Rivijere vjeruju u Vladu kao i u to da je možda došlo do neke greške. [← ...kao i u to da je možda neko pogriješio] (Vijesti³, 17).

Ići

Ovaj glagol nalazimo u vezi sa dvjema prijedloško-padežnim konstrukcijama: s glagolskom imenicom u lokativu s prijedlogom *u* (što je češća upotreba) i sa deverbativnom imenicom u instrumentalu s prijedlogom *s(a)* (rjeđe). Konstrukcijom se izražava cilj, težnja, namjera, opredjeljenje da se neka radnja (iz)vrši:

On je rekao da su u zakon uvrštena samo ovlašćenja koja idu u korist poslodavaca. [← ...koja koriste poslodavcima / kojima je cilj korist poslodavaca] (Vijesti², 8); Što se tiče gradskog prevoza, naše opredjeljenje je da kroz privatno i javno partnerstvo na planski uređenim lokacijama idemo sa pouzdanim partnerom u formiranje firme koja treba da podstakne bolji javni prigradski i gradski prevoz. [← ...opredijelili smo se da ... formiramo firmu sa pouzdanim partnerom...] (Republika², 21).

Instrumentalna sintagma s prijedlogom *s(a)* uz ovaj glagol nema navedenu značenjsku nijansu i, zapravo, stilski je „neprikladna“:

Uskoro treba da pošaljemo ambasadora u Grčku, a vrlo brzo ćemo ići i sa donošenjem odluke o otvaranju ambasada u Turskoj i Mađarskoj. [← ...a vrlo brzo ćemo donijeti odluku o otvaranju ambasada...] (Vijesti³, 2).

2.2. Kad se govori o dekomponovanju leksema, nabrojati konstrukcije koje se prepoznaju kao manje ili više frekventne u površinskoj strukturi, navesti primjere i rekonstruisati njihove jednočlane glagolske ekvivalente na dubinskom nivou spada u lakši dio posla. Najzanimljivije pitanje u vezi s tim procesom jeste otkriti zašto je dekomponovanje tako produktivno i, na kraju krajeva, koliko je i to opravdano.

U vezi s time prenosimo zaključak M. Radovanovića: „...nije slučajna situacija da jezici sa razvijenim nominalizacionim procesima, kao prateću osobinu, pokazuju i visok stepen produktivnosti sintaksičkih modela sa dekomponovanim predikatom, a istom pravcu razmišljanja, kao argument, skladno se pridružuje i konstatacija da su nominalizacioni procesi, kao i procesi dekomponovanja predikata, u srpskohrvatskom jeziku, barem, posebno frekventno zastupljeni primerima u tzv. *specijalnim funkcionalnim stilovima jezičkog standarda*, tj. u onim njegovim ulogama kada ovaj funkcioniše kao instrument intelektualizovanih, a, po tematici, relativno uopštenih i apstraktnih domena jezičke upotrebe (podvukla J. Š.), kao što su npr. pravo, nauka, novinarstvo, politika, administracija itd.“¹² Kako je predmet našeg interesovanja publicistički (i administrativni) stil, u ovom dijelu rada analiziraćemo paradigmatične primjere valjane upotrebe dekomponovanih leksema u jeziku crnogorskih novina, ali i slučajeve de dolazi do mijesanja kodova, pa se elementi karakteristični za administrativni stil neosnovano javljaju u publicističkome.

Načinima upotrebe, karakteristikama i razlikama u značenju punoznačnih i dekomponovanih glagola, uz Radovanovića,¹³ više od drugih bavila se Milka Ivić,¹⁴ pa ćemo se kretati u granicama njihovih nalaza i zaključaka.

2.2.1. Dekomponovani glagol u funkciji predikata spada u takozvane analitičke predikate. Premda višestruki (podrazumijeva konstrukciju *glagol + imenica* naspram jedne punoznačne glagolske riječi u dubinskoj strukturi), on je ekonomičan na semantičkom nivou: ne mora davati informaciju o vršiocu radnje, o objektu na kojem se radnja vrši, ni o okolnostima pod kojima se vrši. Te se informacije mogu smatrati redundantnima, nebitnim, pa se i ne moraju iznositi, ili se, pak, može željeti namjerno izbjeći navođenje koje od njih.

U maloj svemirskoj letilici koja će doseći visinu od oko 100 km biće obavljeno vjenčanje, kažu organizatori. [← U maloj svemirskoj letilici koja će doseći visinu od oko 100 km vjenčaće se (mladenci)...] (Pobjeda³, 20); Na današnjem zasjedanju biće podnjet i predlog o davanju saglasnosti na Ugovor o transportu vode iz sistema Plat i

¹² Milorad Radovanović, *Spisi iz sintakse i semantike*, str. 53–54.

¹³ Uz već pominjana djela Milorada Radovanovića videti i sljedeće knjige: *Socio-lingvistika*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad, 2003; *Planiranje jezika i drugi spisi*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad, 2004; te radove: „Još o pojavi dekomponovanja jezičkih jedinica“, Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku, XLV/1-2, Novi Sad, 2002; „Dekompozicija i univerbizacija“, Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku, XLVII/1-2, Novi Sad, 2004.

¹⁴ Milka Ivić, *O zelenom konju (novi lingvistički ogledi)*, Slovoğraf, XX vek, Beograd, 1995, str. 180–187.

održavanje tog vodovoda. [← Na današnjem zasijedanju predložice se i da se saglase s Ugovorom o transportu vode...] (Dan³, 19).

U voćnjacima obavezno treba uraditi zimsko prskanje preparatima na bazi mineralnih ulja... [← treba obavezno zimi prskati (voće)] (Pobjeda², VIII); Berba se obavlja svaki dan ili svaki drugi dan, ako nije vrijeme previše toplo i suvo. [← Bere se (grožđe) svaki dan...] (Pobjeda², VIII); Proces razlaganja obavljaju bakterije mliječne kiseline tokom burne fermentacije. [← Bakterije mliječne kiseline razlažu (to) tokom burne fermentacije] (Pobjeda², X); Nakon zakazivanja sjednice gradonačelnik Kankaraš dao je kratko saopštenje. [← Nakon zakazivanja sjednice gradonačelnik Kankaraš kratko je saopštio] (Dan³, 20); Iako smo napravili manje promjene, novi sistem nije toliko strog koliko se misli. [← Iako smo malo izmijenili (sistem), novi sistem...] (Dan⁴, VII).

U istom periodu građani su putem telefona podnijeli 28 prijava... [← U istom periodu građani su putem telefona prijavili 28 (komunalnih prekršaja)] (Pobjeda¹, 16); ...crnogorski kik-bokseri ostvarili su veliki uspjeh, ocijenjeno je iz Kik boks saveza Crne Gore. [← crnogorski kik-bokseri veoma su uspjeli (na takmičenju)] (Republika⁴, 28); ...dok Baćović nije saslušan jer je u bjekstvu. [← jer bježi / je pobjegao (od nekoga/nečega)] (Pobjeda¹, 8).

Dekomponovani glagol, vidimo u prvoj grupi primjera, izuzetno je pogodan za situaciju s anonimnim odnosno uopštenim agensom. Ako uporedimo prvi i drugi primjer, zapažamo da je u prvome informacija o vršiocu radnje redundantna (agens je uopšten, vjenčava se dvoje ljudi), a u drugom, pak, primjeru možemo samo da naslućujemo ko je podnio prijedlog i ko treba da se saglasi s Ugovorom, što su informacije neophodne za razumijevanje vijesti.

U navedenim primjerima druge skupine upotrebljava se dekomponovani glagol kad se želi neutralisati tranzitivnost predikacije. Kao što se vidi iz rekonstruisanih dubinskih struktura, kod tranzitivnih predikacija iskaz ostaje nedovršen bez navođenja objekta ili okolnosti, a ta se nedovršenost ne oseća kad se upotrijebi dekomponovana glagolska struktura.

Treću grupu čine primjeri u kojima se pri rekonstrukciji punoznačnoga glagola rečenica javlja kao nepotpuna.

Moramo priznati da analiza koju smo ovde sproveli ima bitan nedostatak – izvlačenje rečenica iz konteksta. Dekomponovani oblik efikasan je i poželjan kad su bitne informacije već iznešene, te ih je suvišno ponavljati. Ipak, u novinarskome diskursu (đe, da bi se valjano prenijela vijest, treba precizno odgovoriti na pitanja: *ko, šta, đe, kad, kako i zašto*) upotrebom dekomponovanoga predikata često se maskiraju značajni podaci, naročito pri prenošenju političkih novosti.

Slikovit je primjer:

Ne smiju se davati izjave u kojima gradonačelnik Mugoša kaže da će KAP-u dati placeve za stanove, sindikatu plac za izgradnju Doma sindikata (Vijesti³, 24),

de se upotrebom dekomponovanoga glagola u predikatu i reflektivnoga pasiva pokušava uopštiti agens. Kažemo *pokušava* jer se iz nastavka rečenice vidi ko je u zapravo vršilac radnje, tj. ko je dao izjavu (gradonačelnik Mugoša). Takvim postupkom, prije svega pasivnom konstrukcijom, izvršena je i specifična eufemizacija, ublažavanje iznešenoga stava time što se ono što se odnosi na konkretnu osobu prenosi na neimenovano, anonimno mnoštvo ljudi.

2.2.2. Upotrebom dekomponovanoga glagola saopštava se prethodna društvena institucionalizovanost, tj. organizovanost i strukturiranost aktivnosti koja se obavlja.

Iz tog suda „Vijestima“ je juče potvrđeno da je optužnica, podignuta 20. juna, stigla u sud krajem prošle sedmice i da je Gvozdenoviću upućen poziv kako bi mu akt bio uručen. [← ...da je Gvozdenović pozvan kako bi mu akt bio uručen] (Vijesti², 11); Odradili smo dobre pripreme, učestvovali na svim prestižnim takmičenjima. [← Dobro smo se pripremili...] (Vijesti³, 29); Početkom nedjelje smo imali sastanak sa ministrom prosvjete... [← Početkom nedjelje sastali smo se sa ministrom prosvjete] (Dan¹, 11); Pored gradonačelnika Milovana Jankovića, u razgovoru sa ministrom Simovićem učestvovali su i potpredsjednici... [← ...sa ministrom Simovićem razgovarali su i potpredsjednici...] (Dan¹, 15); Bistricu namjeravamo da u naredne dvije godine zaštitimo i stavimo zabran ribolova. [← Bistricu namjeravamo da u naredne dvije godine zaštitimo i zabranimo ribolov] (Dan¹, 17); Saša Božović, direktorica, naglasila je da je čast što se dodjela nagrada svake godine održava u biblioteci „Njegoš“. [← ...naglasila je da je čast što se nagrade svake godine dodjeljuju u biblioteci „Njegoš“] (Dan³, 20); Prije početka sjednice gradonačelnik Tivta Miodrag Kankaraš održao je kratke konsultacije sa predsjednicima partija... [← ...Miodrag Kankaraš kratko se konsultovao sa predsjednicima partija...] (Dan⁴, 14); Novi šef stručnog štaba Saša Petrović izvršio je juče prozivku u Komu, na kojoj su mu se javila 39 fudbalera, a odmah nakon toga uz asistenciju svog pomoćnika Zlatka Kostića su i odradili prvi trening. [← ...Saša Petrović prozvao je juče (fudbalere) u Komu..., a odmah nakon toga uz asistenciju svog pomoćnika Zlatka Kostića su i prvi put trenirali] (Pobjeda/Arena¹, 4).

Postignuta je saglasnost i sa generalnim sekretarom SSCG Veselinom Vujanovićem... [← Usaglašeno je i sa generalnim sekretarom SSCG Veselinom Vujanovićem...] (Dan⁴, 10).

Dekomponovani glagol unosi značenje oficijelnosti, koje glagol iz koga se izvodi ova konstrukcija ne sadrži. Ribolov može biti zabranjen i zato što je voda zatrovana ili iz nekih drugih razloga, ali kad *se stavi zabran ribolova*, to znači da je kakvim aktom propisano da se u tim vodama ne smije ribati i da se svako ogлуšenje o tu zabranu zakonom kažnjava. Kad se u sportu kaže da *su odrađene pripreme*, to podrazumijeva organizovane i dobro planirane pripreme. *Vode se zvanični razgovori*, a *razgovara se* neformalno.

Ta razlika karakteristična je za apstraktne stilove (u koje spadaju i publicistički i administrativni). Upotreba dekomponovanih oblika glagola u tom slučaju postaje odlika lošega stila jedino kad se prečesto upotrebljava. Negativni uticaj može imati kad preko medija uđe u razgovorni stil i u njemu se ustali.

2.2.3. Jednočlani i višečlani dekomponovani glagol s istom osnovom ne moraju imati isto značenje, nijesu obavezno sinonimi:

Ne ulazeći u zasnovanost argumenata koje je iznio, uočavamo da je Fejt ovakvim izjavama napravio ozbiljan diplomatski prestup. [≠ ...uočavamo da je Fejt ovakvim izjavama ozbiljno diplomatski prestupio] (Dan², 11); Ustavni sud je dao primjedbu da kreditor ne može biti Dom zdravlja već banka i to smo otklonili. [≠ Ustavni sud je primijetio...] (Dan³, 12); Valjda bi se tada već jednom uvela rasvjeta od mosta do mlinova. [≠ Valjda bi se tada već jednom rasvijetlilo od mosta do mlinova] (Dan³, 16).

U primjeru:

Uviđaj je obavila dežurna ekipa podgoričke policije, a okolnosti nezgode se ispituju. [← Dežurna ekipa podgoričke policije uvidjela je...] (Republika³, 2)

dekomponovanim glagolom obilježava se institucionalizovanost radnje. Ujedno, punoznačni glagol *uvidjeti* ne može biti upotrijebljen kao njegov sinonim.

2.2.4. Nepotpunu sinonimnost zabilježili smo i u primjerima kad se dekomponovanim glagolom izražava apstraktna radnja, dok njegov jednočlani ekvivalent nosi obilježje konkretnosti iskazane radnje:

On je dodao da su SAD fokusirane na iransku diplomatiju i međunarodne organizacije koje mogu da izvrše pritisak da se iranska nuklearna situacija riješi. (Republika², 12) [upor. Uzeo je čašu i pritisnuo papir. (razg.)]; Drago mi je što sam ostvario i kontakt s publikom, što su osjetili emociju u pjesmi... (Vijesti², 40) [upor. Kontaktirao sam sa Savom telefonom. (razg.)].

2.2.5. Dekomponovani glagol može biti izuzetno podoban za determinisanje radnje. Naime, u nekim slučajevima radnja izražena punoznačnim glagolom ne može se lako kvalifikovati (odrediti prilogom za način ili nekom drugom determinantom). Ta se prepreka prevazilazi dekomponovanjem, pri čemu se determinator veže za imenicu deriviranu iz toga glagola (ili pridjeva), te umjesto priloške odredbe na sintaksičkom planu nalazimo atribut.

Očevici su zadobili slabe opekotine, čak i oni udaljeni nekoliko stotina kilometara od epicentra eksplozije. [$\neq$ Očevici su se slabo opekli...] (Republika¹, 13); Vujanović je kazao da je tokom njegovog susreta sa Kostom iskazano očekivanje da će Crna Gora preko svog sudije Nebojše Vučinića, dati puni doprinos kvalitetu rada ove institucije. [$\neq$...da će Crna Gora preko svog sudije Nebojše Vučinića puno doprinijeti kvalitetu rada ove institucije] (Pobjeda¹, 2); Ne mislim da smo imali nekih propusta, sem to što prvo veče nijesmo imali direktnog prenosa... [$\neq$ Ne mislim da smo nešto propustili, sem što prvo veče nije direktno prenošeno...] (Vijesti¹, 42); Imali smo tri jake provjere, igrali smo odlično protiv najjače reprezentacije na svijetu i mislim da smo na pravom putu da dodemo do igre kakvu svi priželjkujemo... [$\neq$ Triput smo se jako provjerili...] (Vijesti², 28); Prošle sezone Zeta je napravila istorijski uspjeh plasmanom u drugo kolo kvalifikacija za Ligu šampiona... [$\neq$ Prošle sezone Zeta je istorijski uspjela plasmanom...] (Vijesti², 30).

Pekarska industrija nema materijalnih mogućnosti da to preuzme, već će morati nadoknaditi to kroz cjenovni rast svojih proizvoda koje će plasirati potrošačima, smatra Blečić. [$\neq$ Pekarska industrija materijalno ne može da to preuzme...] (Pobjeda¹, 7); Hercegovački gradonačelnik Dejan Mandić zahvalio se Agenciji za restrukturiranje privrede i strana ulaganja, Savjetu za privatizaciju i Vladi Crne Gore koja je dala konačnu saglasnost... [$\neq$...zahvalio je Agenciji za restrukturiranje privrede i strana ulaganja, Savjetu za privatizaciju i Vladi Crne Gore koja se konačno saglasila...] (Pobjeda², 9).

Posebnu pažnju posvetićemo prvom primjeru, jer je najeksplicitniji. Kad se kaže da su očevici zadobili *slabe opekotine*, atributom je obilježen kvalitet, stepen opekotina. Ako se prilog istoga značenja upotrijebi uz glagol *opeći*, kao što je urađeno u zagradi, promijenije se značenje, a rečenica lako može dobiti ironičan prizvuk (*slabo su se opekli – mogli su i bolje*). Zamijenimo li prilog *slabo* kakvim drugim, npr. *malo*, opet nećemo dobiti željeno značenje. Taj prilog u rečenicu donosi kvantitet umjesto kvaliteta, pa će se pomisliti da su opekotine bile male po veličini, a ne po intenzitetu. Stoga je najprikladniji način za determinisanje toga tipa upravo dekomponovani oblik glagola.

2.2.6. Još jedan, s aspekta birokratizacije jezika neutralan ali na sintaksičko-semantičkom nivou produktivan, momenat u dekomponovanju glagola predstavlja pluralizacija predikacije. Jednočlanim glagolom ne može se lako iskazati kvantitet predikacije, stoga se poseže za dekomponovanjem, pri čemu se izvedena imenica javlja u množini:

Udarilo ga je njome po glavi i nanio mu teške povrede mozga i prelom lobanje, te oštećenje živaca. [← Udarilo ga je njome po glavi i teško mu povrijedio mozak, prolomio lobanju i ošteti živce.] (Republika³, 11); Do glavnog turnira stigla je iz kvalifikacija, a na putu do polufinala napravila je nekoliko iznenađenja i jednu senzaciju, kada je savladala najbolju teniserku svijeta Anu Ivanović. [← ...a na putu do polufinala iznenadila je nekoliko puta i napravila jednu senzaciju...] (Republika⁴, 30); Dobijali smo i nezaslužene javne opomene i kaznene poene. [← I nezasluženo smo javno opominjani i kažnjavani u poenima] (Republika⁴, 28); Osim što je sa umišljajem izvršio dvostruko ubistvo, Bulajić je optužen i da je doveo u opasnost živote Dragana Kostića, Jelene Marković, Uglješe Šarića, Nenada Buzića i prisutnih gostiju u lokalnu. [← Osim što je sa umišljajem dvaput ubio...] (Vijesti², 10); Dok je hauba otvorena, provjerite kaiševe, kablove i crijeva, koje treba promijeniti ako postoje oštećenja ili pukotine. [← ...koje treba promijeniti ako su oštećeni ili pukli] (Vijesti¹, IX); Koliko će mladom vaterpolisti trebati snage da se izbori za život, najbolje svjedoči podatak da trenutno nije poznato ni kada će ljekari početi da daju prve prognoze o njegovom stanju. [← ...da trenutno nije poznato ni kada će ljekari početi da prognoziraju njegovo stanje] (Pobjeda/Arena¹, 8).

2.2.7. Već smo iz prethodnih analiza uočili da je dekomponovanje nekad nužno sredstvo za semantičko diferenciranje, za iskazivanje nijansi značenja. Ono, videćemo, može imati i prosto stilski efekat, razbijati jednodužnost izraza i unositi slikovitost:

Prema nekim informacijama, Ministarstvo će izaći s prijedlogom da se za najugroženije kategorije, odnosno srednji medicinski kadar plate povećaju oko 40 odsto, a za nekvalifikovane oko 50 odsto. [← ...Ministarstvo će predložiti da se...] (Republika³, 9); Predsjednik Francuske Nikola Sarkozy spreman je da dođe u Varšavu i lično ubijedi poljskog predsjednika Leha Kaćinskog da ipak stavi potpis na Lisabonski ugovor... [← ...da ipak potpiše Lisabonski ugovor...] (Republika³, 13); Vrtoglavi uspon Sivaspora počeo je 2005. godine, kada je prvi put izborio plasman u elitni rang. [← ...kada se prvi put plasirao u elitni rang] (Vijesti³, 30).

U vezi s obilježjima stila mogao bi biti i sljedeći primjer (koji svakako nije usamljen), de se dekomponovani glagol upotrebljava da se u dvjema uzastopnim klauzama ne bi javio isti oblik:

Ubrzo se protiv njega pobunio cezar Galije, Julijan Apostata, a uz to izbila je pobuna u Aziji. [← ...a uz to se pobunio (narod protiv Rimljana) u Aziji] (Dan¹, XVII).

2.2.8. Naspram jednoga glagola stoji više njegovih dekomponovanih varijanti, sa različitim semikopulativnim verbalnim elementima. Takvo semantičko razrađivanje doprinosi bogatstvu rječnika i nijansiranju značenja.

Povrijediti (se):

Činjenica da Ikodinović može da pomjera noge i reaguje na spoljne nadražaje pokazuje da nije pretrpio teške neurološke povrede... (Vijesti², 29); Od ispaljenih hitaca, lake tjelesne povrede su zadobili Jelena Marković, Dragan Kostić i Uglješa Šarić. (Vijesti², 10); On je iz pištolja ispalio hitac u njega, nanoseći mu tešku tjelesnu povredu. (Vijesti², 10); U madridsku bolnicu je primljeno 125 povrijeđenih, od čega je jedan u kritičnom stanju zbog povreda glave, a većina je zaradila posjekotine ili se otrovala alkoholom. (Pobjeda/Arena¹, 6).

Pobijediti:

Potpuno zaslužen, osporavani sastav Luisa Aragonjesa odnio (je) konačnu pobjedu u Austriji i Švajcarskoj. (Pobjeda/Arena¹, 6); Prvog dana nijesmo bili kompletni, pa su Bugari lakše došli do pobjede nego drugog, kada je u skoro svim setovima do pred kraj vladala rezultatska ravnoteža i neizvjesnost. (Pobjeda/Arena³, 9); Neizvjesnost na ovom meču viđena je samo u prvom setu, dok je pobjeda zaslužen pripala mlađoj sestri Vilijams... (Pobjeda/Arena², 12).

Zahtijevati:

U međuvremenu, Štrajkački odbor Kliničkog centra uputio je zahtjev menadžmentu ove ustanove da se sastanu kako bi precizirali detalje o načinu rješavanja stambenih problema zaposlenih u ovoj ustanovi. (Republika², 9); Socijalistička partija Srbije podnijela je juče zvaničan zahtjev za prijem u Socijalističku internacionalu... (Vijesti³, 11); Danas sam generalnom sekretaru SI Luisu Ajali predao zvaničan zahtjev SPS-a za prijem u članstvo. (Vijesti³, 11).

Dogovoriti:

Oni su ogorčeni što nijesu postigli nikakav dogovor s nadležnim ministarstvima... (Republika², 7); Najveći sportski dnevnik

„As“ i „Marka“ slažu se u ocjeni da je Fudbalski savez Španije već napravio dogovor sa del Boskeom, koji bi tako na klupi trebalo da naslijedi Luisa Aragonjesa. (Pobjeda/Arena², 6).

Omogućiti / Onemogućiti:

Crnogorski poslodavci stiču mogućnost stvaranja poslovnih kontakata na međunarodnom nivou.... (Pobjeda¹, 6) Donacija je usmjerena toj djeci, radi pružanja mogućnosti za njihov napredak i bolji život. (Pobjeda³, 9); Nad njima je vršena vasktomija „da bi se izbjegla mogućnost rađanja mutanata u široj populaciji“. (Dan², 19).

2.2.9. Postoje i slučajevi kad se od dekomponovanoga glagola ne može rekonstruisati jednočlani glagolski ekvivalent. To se dešava kad u jeziku uz imenicu ne postoji odgovarajući glagol s istim značenjem:

Imam kontakte sa OFK Beogradom, a juče sam razgovarao i sa menadžerom koji me je upoznao sa mogućnošću da napravim ino transfer. [← *...koji me je upoznao sa mogućnošću da se ino transferišem] (Pobjeda/Arena³, 2); Kako ne bi dolazilo do konflikata u vaspitanju, prije svake odluke konsultujte se sa partnerom. [← *Kako se ne bi konfliktovalo u vaspitanju...] (Pobjeda¹, III).

Važno je napomenuti da ovđe ne govorimo tek o riječima stranoga porijekla:

Vlada je učinila napor i obezbijedila sredstva. [← *Vlada se naporila i obezbijedila sredstva.] (Dan⁴, 10).

2.2.10. Eufemizam se definiše kao upotreba blaže riječi ili izraza umjesto pravoga naziva za kakvu neprijatnu pojavu.¹⁵ I u funkciji ublažavanja značenja dekomponovanje je produktivan postupak:

Otjerao je isto toliko Njemaca iz Vojvodine da bi mogao, u „Osmoj ofanzivi“ da protjera Srbe krajišnike iz BiH i Hrvatske u Vojvodinu (koja će biti budući problem i zato što mnogi folksdojčeri i dalje imaju tapije na svoja imanja) i napravi etničko čišćenje u korist Hrvata. [← ...i etnički očisti u korist Hrvata...] (Dan³, 13); On je iskoristio trenutak kada su ostali pritvorenici bili u krugu zatvora i izvršio samoubistvo vješanjem u kupatilu zatvora... [← ...i objesio se u kupatilu zatvora...] (Dan³, 28); Prema njegovim riječima, nakon ove presude je očigledno da ubijanja Srba izvršena u proteklom ratu mogu proći nekažnjeno. [← ...nakon ove presude je očigledno da to što su ubijeni Srbi u proteklom ratu može da prođe nekažnje-

¹⁵ Ivan Klajn u: Pavle Ivić, Ivan Klajn, Mitar Pešikan, Branislav Brborić, *Srpski jezički priručnik*, Beogradska knjiga, Beograd, 2006, str. 215.

no] (Dan⁴, 4); Kako stanovništvo u narednih 25 godina bude sve starije u zemljama sa srednjim ili niskim primanjima, doći će do znatnog povećanja udjela smrtnih slučajeva, koji su posljedica nezaraznih bolesti. [← ...povećaće se broj smrtnih slučajeva, koji su posljedica nezaraznih bolesti. / ← umiraće više ljudi od nezaraznih bolesti] (Pobjeda¹, IV); Poljoprivrednik Vukajlo Brković (73) i njegov sin Branko (44), službenik plavske Ispostave policije, smrtno su stradali juče oko 13 sati u selu Brezjojevica kod Plava... [← ...poginuli su juče oko 13 sati...] (Republika⁴, 2).

Iako na Skupštini akcionara niko nije želio da to javno komentariše, Radomir Milović je, po svemu sudeći, prva žrtva najava da će neko snositi odgovornost što nije privatizovan pljevaljski energetski kompleks. [← ...prva žrtva najava da će neko odgovarati što nije privatizovan pljevaljski energetski kompleks] (Republika¹, 5); Došlo je i do svađe između Vlade i drugog Saveza sindikata, prvi put. [← Posvađali su se Vlada i drugi Savez sindikata, prvi put] (Republika¹, 9); Opšta je konstatacija da ima dosta nekorektnosti i nereálnosti u cjenovniku koji nam je dostavljen. [← Opšta je konstatacija da je cjenovnik koji nam je dostavljen dosta nekorektan i nerealan] (Vijesti³, 2).

Eufemizam u prvoj grupi primjera razumljiv je i, ako se može tako reći, opravdan. Mnogo će blaže djelovati kad se pročita da je neko izvršio samoubistvo vješanjem no ako pročitamo da se neko objesio. Drugu grupu već karakteriše veća birokratizovanost izraza. Eufemizam se, naime, tu ne koristi zbog čitalaca, da bi se umanjio utisak, izazvale slabije emocije, već da bi se zatamnio smisao i umanjio značaj onoga što se govori. To je karakteristično za jezik politike, ali u novinarstvu (koje bi trebalo da teži preciznosti i jasnoći) teško da može imati osnova i opravdanja.

2.2.11. Pasiv se sintaksički obilježava na dva načina – trpnim glagolskim pridjevom uz pomoćni glagol (participski pasiv) ili aktivnim glagolom s povratnom rječcom *se* (refleksivni pasiv). Semantički (leksički) pasivizacija se može izraziti i dekomponovanim punoznačnim glagolom. O tome smo govorili u vezi s glagolima *dobiti* i *dati*. Navodimo primjere da se radnja označena imenicom deverbativnoga porijekla uz različite glagole nekonkretizovanoga značenja u okviru dekomponovanoga predikata upotrebljava u aktivu i pasivu i da upravo nekonkretizovani glagol nosi značenje aktivnosti ili pasivnosti:

poraziti / biti poražen

...nevjerovatni Švajcarac će izaći na megdan Mariju Ančiću, koji mu je u prvom kolu Vimbldona 2002. godine nanio posljednji poraz na najbržoj podlozi. (Vijesti², 29); Kadetska reprezentacija

Crne Gore doživjela je dva poraza prvog dana otvorenog prvenstva Evrope u Geteborgu. (Vijesti², 29).

2.2.12. Svi elementi i efekti dekomponovanja što smo ih dosad naveli, videli smo, ne javljaju se i ne djeluju uvijek izolovano jedan od drugoga. Ovde ćemo obratiti pažnju na svega jedan primjer:

Pod rukovodstvom DPS-a dogodio se i proces privatizacije. (Dan³, 2).

Interesantan je iz više razloga. Subjekt rečenice – *proces privatizacije* – nalazi se na kraju: sintagma pleonastičnoga karaktera¹⁶ koju čini dekomponovana imenica. Ovako razgrađena imenica ne traži nikakvu dalju dopunu, nije potrebno precizirati što se privatizuje (objekat). Taj se proces ne sprovodi, ne realizuje, ne vrši, ne obavlja (što su sve, videli smo, potencijalni semikopulativni glagoli u funkciji verbalnog konstituenta dekomponovanoga predikata): on se, naprotiv, *događa*. Odabir toga glagola, sa specifičnom eufemišćkom funkcijom u datome kontekstu, ukazuje nam na medijalno stanje, aktiva nema, pa time ni vršioca radnje. To nije čak ni anonimni agens: privatizacija se događa, sama od sebe. Istu obezličenosť imala bi i konstrukcija (takođe česta u publicističkom stilu): *došlo je do privatizacije*. Priloška odredba s početka rečenice *pod rukovodstvom DPS-a* određuje tek vrijeme ili okolnost vršenja radnje.

Dakle, datom formulacijom rečenice čitaoci nijesu saznali ni vršioca ni objekat privatizacije, a vrlo je teško odrediti i način privatizovanja. Prenešena vijest nejasna je, nepotpuna i neprecizna i odličan je primjer uticaja birokratizacije na jezik novina.

III. Dekompozicija imenica

3.0. Pažnju lingvista i stilističara dugo je privlačio samo dekomponovani predikat, naravno kad je riječ o ovoj oblasti. Ipak, sve se više govori i o dekomponovanju ostalih vrsta riječi, prvenstveno imenica. Mogu se dekomponovati i poimeničavati i prilozi i pridjevi (pri čemu nastaju prijedložko-padežne konstrukcije: *veoma brzo – pri velikoj brzini* – Pranjković tu pojavu naziva prepozicionalizacijom;¹⁷ ili pak imenske sintagme tipa: *borben – borbenoga karaktera...*), pa čak i veznici (*radi – u cilju, s ciljem*), ali se time zbog ograničenosti obima rada nećemo detaljnije baviti.

3.1. Duška Klikovac na dekomponovanje imenica gleda kao na odraz eksplicitne kategorizacije: „od svih nivoa apstrakcije na kojima se može

¹⁶ O pleonastičnosti konstrukcija toga tipa biće govora u poglavlju o dekompoziciji imenica.

¹⁷ Ivo Pranjković, *op. cit.*, 521.

kategorizovati neka stvar, postoji jedan na kojem čovek dobija najviše informacija sa najmanje kognitivnog napora — to je osnovni nivo kategorizacije”.¹⁸ U odnosu na taj osnovni nivo, postoje i viši i niži nivoi.

U potonje vrijeme sve je češći sljedeći postupak: iz jednog imeničkog pojma izvodi se njemu nadređen (viši) pojam i imenuje imenicom, a prvobitna imenica postaje njena odredba:¹⁹ tako *ljet*o postaje *ljetnji period* ili *ljetnji mjeseci*, *škola* prerasta u *školski objekat*, *hrana* u *prehrambeni proizvod*:

Na Cetinju je 1.648 nezaposlenih i za njihov rad se traži šansa na seoskom području. [← u selima] (Pobjeda¹, 7); On je, govoreći o završnom računu budžeta za prošlu godinu, kazao da realizacija finansijskog plana u prvoj godini funkcionisanja GO nije na zadovoljavajućem nivou. [← nije zadovoljavajuća ← ne zadovoljava] (Republika², 19); Statistike na državnom nivou su ograničenog dometa... [← u državi...] (Dan³, 4).²⁰

Svaki stil, odnosno svaki tekst bira oblike kategorizovanja koji najviše odgovaraju potrebnom nivou saznanosti, odnosno informativnosti. Pranjković upotrebu imenica apstraktnijega značenja u navedenim i sličnim sintagmama naziva *intenzifikacijom*, ističući da takve riječi, koje u datim slučajevima gotovo da bivaju obeznačene, često postaju *riječi-paraziti*:²¹

Postupak javne rasprave je neprihvatljivo skraćen... [← Javna rasprava je neprihvatljivo skraćena] (Dan¹, 11) Kao prioritete Pariz je najavio rješavanje pitanja u oblasti energetike i klimatskih promjena, inicijativu za sklapanje sporazuma o imigrantima na nivou EU i ponovno pokretanje pitanja zajedničke politike u oblasti odbrane i poljoprivrede. [← u energetici i klimatskim promjenama; u odbrani i poljoprivredi] (Dan¹, X); Državni sekretar SAD, Kondoliza Rajs, saopštila je u svom godišnjem izvještaju da Crna Gora, na neki način, nije dovoljno uradila na polju borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala... [← u borbi protiv...] (Pobjeda², 3); Danas ste u fazi potrošačke groznice. [← u potrošačkoj groznici] (Republika¹, 24); Pripremamo se za 2009. u kojoj će se definisati dalja politika na planu visokog obrazovanja. [← u visokom obrazovanju] (Republika³, 9); Akcija spasavanja trajala je do kasno sinoć. [← Spasavanje je trajalo] (Republika⁴, 12); ...i ocijenio da irsko „ne“ Lisabonskom ugovoru neće zaustaviti proces proširenja. [← proširenje] (Vijesti¹, 3); ...kazao je na jučerašnjoj sjednici Skupštine

¹⁸ Duška Klikovac, „O javnom jeziku. (Eksplicitna kategorizacija imeničkih pojmova)“, *Jezik danas*, br. 8, Matica srpska, Novi Sad, 1998, str. 17.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Za više primjera ovoga tipa pogledati tačku 3.1.3.

²¹ Ivo Pranjković, *op. cit.*, 521-522.

Gradske opštine Golubovci Čedo Dobrović, raspravljajući o informacijama oko aktivnosti na podsticanju otkupa... [← oko podsticanja otkupa] (Vijesti², 24); Potočnik u intervjuu "Vijestima" ističe ulogu naučno-istraživačke djelatnosti u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj uniji... [← naučnog istraživanja u pridruživanju] (Vijesti³, 6); U okviru simpozijuma, koji je bio posvećen profesionalnoj orijentaciji i na kome uglavnom Nacionalna služba za zapošljavanje Srbije predstavlja svoja istraživanja i iskustva u radu sa nezaposlenima... [← Na simpozijumu] (Pobjeda¹, 20); Simović je rekao da ima još mnogo prostora gdje će se preduzetništvo iskazati u sektoru poljoprivrede, a posebno da će nova kreditna linija koja se priprema na nivou Vlade u jednoj združenoj akciji resornih ministarstava... [← u poljoprivredi; u Vladi] (Pobjeda¹, 7).

Značenje svake od boldom istaknutih imenica obuhvaćeno je značenjem imenice uz koju stoje. Informativnost se ne bi umanjila i kad bi se one uklonile iz rečenice, no njihova upotreba u granicama intelektualizovanih stilova nije greška. Kodifikacijom svakoga stila posebno trebalo bi ograničiti njihovu upotrebu, jer im svakako nema mjesta u razgovornom jeziku.

3.1.1. Navedeni primjeri mogli bi se smatrati pleonastičnim. Pleonazam podrazumijeva gomilanje istoznačnih riječi i može biti namjerni i nenaamjerni.²² Oba se tipa iz administrativnoga stila (koji im je zbog svoje analitičnosti najpodložniji) lako prenose prije svega u publicističke tekstove (a odatle i u razgovorni stil).

Namjerni pleonazam bio bi stilogen, dakle, izražajni specifikum specijalnih (apstraktnih) stilova. Karakteriše ga korišćenje imenica *oblast, područje, akcija, polje, nivo, stanje, sfera, proces, faza, okvir, milje, domen, sektor, plan, pitanje, postupak* i sl. Neki od ovih intenzifikatora unose novu nijansu značenja u sintagmu. Tako na primjer, *akcija* „implicira odlučnog i efikasnog organizatora, ponekad uz masovan odziv građana“, dok imenica *proces* „može implicirati dugotrajnost radnje, ako ne sa neizvesnim ishodom, a ono svakako uz mnoštvo prepreka“.²³

Akcija spasavanja trajala je do kasno sinoć. [← spašavanje je trajalo] (Republika⁴, 12); Proces upoznavanja sa realnom statistikom biće dug, ali je to jedino pravo rješenje. [← Upoznavanje s realnom statistikom biće dugo...] (Dan², 14); Proces paljenja olimpijske vatre na samom stadionu, Nacionalnom stadionu, poznatom kao „Ptičje gnijezdo“, već je osmišljen... [← Paljenje olimpijske vatre...] (Pobjeda/Arena³, 5).

²² O tome više videti u: Josip Silić, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb, 2006, 68.

²³ Duška Klikovac, *op. cit.*, str. 19.

Prva dva primjera potvrđuju rečeno o upotrebi imenica *akcija* (organizovanost i učešće više ljudi) i *proces* (ovde je dugotrajnost procesa data i eksplicite), dok treći primjer ima nešto drugačije značenje od navedenoga. U njemu se imenicom *proces* izražava isplaniranost, odnosno organizacija aktivnosti koja se vrši (paljenja vatre).

Upotreba imenica opštijeg značenja može imati i funkciju eufemizacije:

Policijski izvori iz Madrida kažu da je nesrećni navijač vjerovatno bio u teškom alkoholisanom stanju i da je zbog toga izgubio kontrolu i pao. [← ...bio teško alkoholisan / pijan...] (Vijesti¹, 31).

S druge strane, odlika je birokratizovanoga stila stihijska upotreba takvih izraza, kad se u rečenici gomilaju jedan za drugim:

Od sredine prošle godine i početka sprovođenja akcije separatnog odlaganja otpada, na području opštine zapaljena su 33, za tu svrhu namijenjena, plastična kontejnera... [← (sprovođenja) separatnog odlaganja otpada, u opštini...] (Dan², 14).

U tom smislu rečenica koja slijedi mogla bi se okarakterisati kao alarmantna:

...kazao je odbornik DPS-a Haris Krupa i pozvao odbornike opozicije da sa svojim radom pomognu u pravcu zaštite životne sredine. (Dan¹, 15).

Naime, imenica *pravac* upotrijebljena je bez stvarnoga osnova, kao manir u izražavanju, čime se pokazuje da ona u datom idiomu nema značenja, da je tzv. riječ-parazit.

Može se shvatiti i drukčije: davno je primijećeno da se u padežnom sistemu crnogorskoga jezika gubi razlika u označavanju pravca (Dat.) i cilja, tj. mjesta završetka kretanja (Acc.). Moguće je da se u našem primjeru to poistovjećivanje reflektovalo i na imenicu, pa se umjesto *cilja* javio *pravac*. U navedenom kontekstu *cilj* bi bio sasvim prihvatljiv, mada informativno redundantan:

...i pozvao odbornike da svojim radom pomognu u zaštiti životne sredine / pomognu u cilju zaštite životne sredine / pomognu da se zaštiti životna sredina.

3.1.2. Nenamjerni, pak, pleonazmi najčešće nastaju usljed nedovoljnoga poznavanja termina, tj. jezika. Oni su mana svakoga stila, pa i specijalnih. Navodimo neke što smo ih pronašli u crnogorskim dnevnim novinama koje smo uzeli za uzorak, ali treba naglasiti da su oni podjednako česti i u razgovornome stilu i da bi im trebalo posvetiti znatno više pažnje:

Narednih dana ćemo uputiti i zahtjev Tenderskoj komisiji tako da očekujemo da će u toku jula mjeseca biti raspisan tender, kazao

je Boro Vučinić. [← u julu: *u toku* = *u*; jul = mjesec] (Pobjeda¹, 4); ...Bošković je rekao da je na zboru sa radnicima dogovoreno da se svakodnevno u vremenskom intervalu od 11 do 12 okupljaju ispred Opštine... [← intervalu: interval = vrijeme] (Vijesti², 23); *Na današnji dan cijena koštanja vekne hljeba* o kojoj smo već govorili prevazilazi i 85 centi... [← danas cijena vekne hljeba: cijena hljeba = hljeb košta] (Pobjeda¹, 7); Posebno mi se dopada što su knjige štampane ćirilčnim pismom što doprinosi očuvanju srpske kulture i tradicije. [← ćirilicom] (Dan¹, XIV); Obrazlažući optužnicu, tužilac Vukčević je navela da je tokom *istražnog postupka* ustvrđeno da su optuženi počinili krivično djelo na način kako je to predstavljeno. [← tokom istrage...; kako je predstavljeno / na predstavljeni način: kako = način] (Dan², 8); Nadam se da će ovo biti primjer drugim festivalima, kako treba i na koji način raditi. [← kako treba raditi / na koji način treba raditi: kako = način] (Vijesti², 17).

3.1.3. Eksplicitnost je jedna od bitnih karakteristika administrativnog stila, težnja da izraz bude što precizniji i tačniji. Umjesto implicitnih gramatičkih sredstava, koriste se eksplicitna leksičko-gramatička obilježja. To, rekli smo, često uzrokuje pojavu i korišćenje pleonastičkih konstrukcija. Neke od tako nastalih sintagmi prerastaju u idiome, ustaljene konstrukcije:

Imao sam uslove da dobijem vajld kartu, jer sam ispunio minimalne kvote za streljački sport. [← streljaštvo] (Pobjeda/Arena³, 9); Sa druge strane, mislimo da Crna Gora ima veliki potencijal za razvoj turističke privrede. [← turizma] (Dan², 14); ...tako da smo odlučili da u avgustu počnemo sa radovima ne bi li sve pripremili za zimski period kada je grijanje neophodno... [← zimu] (Dan², XIII); ...posljednji je put nastupio u pulskoj Areni prije šest godina kada je koncert pred oko osam hiljada gledalaca prekinulo olujno nevrijeme. [← prekinula oluja] (Dan³, XXI); da će izrada planske dokumentacije biti usmjerena u tom pravcu. [← planova] (Pobjeda¹, 4); Na afričkom kontinentu ima mnogo takvih primjera... [← U Africi] (Pobjeda¹, 12); Hrvatska državna nagrada Red Danice Hrvatske s lentom i likom Katarine Zrinske je najviše priznanje za civilne osobe... [← civile] (Pobjeda³, 6); To je, prije svega, cijena benzina, zatim cijene parkinga, plažnih rekvizita, prehrambenih proizvoda i napitaka... [← hrane] (Pobjeda³, 17); Postavlja se pitanje, sasvim bezazleno i dobronamjerno: Dokle će SDP, kao koalicioni partner DPS-a, da stvara incidentne situacije u crnogorskom parlamentu... [← incidente] (Vijesti², 2); Traženi kandidati su uglavnom starog doba između 30 i 40 godina. [← starosti] (Vijesti², VI); On je obećao materijalnu pomoć, te najavio sanaciju stanova na drugom spratu, odnosno izgradnju novog potkrovlja i stavljanje krovnog po-

krivača. [← krova] (Pobjeda², 17); Obratio sam se ministru prosvjete i nauke prof. dr Sretenu Škuletiću da provjeri da li je odabran odgovarajući metod za obezbjeđenje klimatizacije školskog objekta. [← škole] (Vijesti², 24).

Naveli smo veći broj primjera prije svega da bismo ukazali na njihovu učestalost. Frekventnost ovih i sličnih frazeologizama tolika je da su neki od njih već postali uobičajeni u svakodnevnome govoru.

3.2. Radi cjelovitijeg uvida u problematiku, navodimo i nekoliko primjera pleonazama pri dekomponovanju pridjeva, tj. priloga:

a) *stilogeni izrazi*: Nikšićki gigant od juče ima i novi logo na kojem je predstavljen metalni krug podijeljen na dva dijela, crno-crvene boje. [← crno-crven] (Dan¹, 19); Ako su plodovi namijenjeni za prodaju u svježem stanju, proizvodnju kompota i za zamrzavanje, beru se dan do dva prije potpune zrelosti. [← svježe] (Pobjeda², VIII); U saopštenju se navodi da su sjednici prisustvovali svi članovi odbora direktora osim Nikole Martinovića koji je glasao elektronskim putem. [← elektronički] (Pobjeda³, 5).

b) *pleonazmi*: Tokom perioda od 5 godina carinske stope na uvoz u BiH biće postepeno smanjivane... [← U 5 godina: tokom = period = 5 godina] (Dan¹, 4); Skup povreda koje je pretrpio mogu i u kasnijem periodu da izazovu komplikacije. [← kasnije] (Republika², 31); Danas, kao i u ranijem vremenu, uvijek je bio i ostao aktuelan. [← ranije] (Dan¹, XIV); Tokom jučerašnjeg dana organizatori budvanskog festivala priredili su završnu konferenciju za novinare... [← juče] (Republika¹, 16).

IV. Analiza primjera birokratizacije jezika u crnogorskim dnevnim novinama

4.0. Pošto smo objasnili kako se vrši dekomponovanje leksema, teorijski obrazložili birokratizaciju jezika, u ovom dijelu rada analiziraćemo nekoliko primjera različite tematike iz izučavanoga korpusa a u kojima je vidan uticaj administrativnoga stila na publicistički.

4.1. Dnevni listovi Pobjeda i Republika 1. jula 2008. godine donose ovu vijest:

Petrošači sa područja Zete: Bijelo Polje, Bistrica, Ponari, Vukovci, Berislavci, Plavnica, željeznička stanica Zeta, radio-predajnik i Dom zdravlja Golubovci danas će od 9 do 11 sati ostati bez napajanja električnom energijom.

Do prekida u napajanju doći će zbog radova na zamjeni preki-dača u TS 35/10 kV „Ponari“. (Pobjeda¹, 17; Republika¹, 19)

U Pobjedi se još dodaje: *U slučaju lošeg vremena radovi će biti odloženi.*

I. Klajn, rekosmo u Uvodu, navodi četiri bitne osobine birokratskoga stila: preopširnost, komplikovanost, neodređenost i stereotipnost. Primjer koji smo naveli kratak je sam po sebi, pa na osnovu njega ne možemo komentarisati preopširnost, ali ostale karakteristike mogu se lako identifikovati.

Komplikovanost i neodređenost nalaze se u tome što se u ovako kratkome tekstu upotrebljavaju brojne obezličene konstrukcije s dekomponovanim leksemama. U tom nedostatku glagola te u monotonosti nominalizovanih i dekomponovanih oblika ogleda se i stereotipnost datoga teksta.

Znamo da je administrativnome stilu svojstven visok stepen shematizovanosti, da poštuje stroga pravila, razvijene obrasce.²⁴ Ti se obrasci jasno primjećuju u navedenome tekstu, koji su novinari prosljedili čitaocima onako kako su ga dobili, bez ikakvih, a neophodnih, novinarskih (i lektorskih) intervencija. Prije svega, ponavljaju se iste ili slične fraze: *ostati bez napajanja, prekid u napajanju; radovi na zamjeni, radovi će biti odloženi*. No, idemo redom.

Treba imati na umu da je vijest objavljena u novinama upućena upravo potrošačima struje koji žive u pomenutim mjestima, ne nekoj instituciji koja se bavi distribucijom struje ili čime sličnim. Stoga treba jasno da ukaže na to što će se desiti, kad će se desiti, zašto će se to desiti, ko će biti odgovoran...

U prvoj rečenici saznajemo da *potrošači* (žitelji se nazivaju potrošačima, sasvim u skladu s terminologijom administracije, tj. elektroprivrednoga preduzeća) iz dijela Zete jedno vrijeme neće imati struju. Umjesto imenice *struja* upotrebljava se stručni termin *električna energija*. Administrativna praksa uslovlila je da se umjesto sintagme *imati/nemati struju* upotrijebi znatno duža i komplikovanija sintagma: *ostati bez napajanja električnom energijom*.

Druga rečenica pravo je oličenje birokratizovanoga stila: u šesnaest riječi sadrži čak dvije višečlane dekomponovane jedinice. Bezličnom konstrukcijom *doći do prekida u napajanju* zaobilazi se imenovanje agensa, ne otkriva se ko će to stanovnicima dijela Zete isključiti struju, tj. da upotrijebimo terminologiju iz teksta, da *prekine napajanje električnom energijom*. Najavljuje se nešto što će se sigurno desiti, ali očito bez ičije intervencije (upor. Iz seizmološke službe javiše da može doći do zemljotresa (razg.)). Iz nastavka rečenice vidimo da će neko ipak intervenisati, tj. *raditi na zamjeni prekidača*. Upotrebom nominalizovanog oblika *zbog radova na zamjeni...* u funkciji uzročne rečenice nanovo je izbjegnuto imenovanje vršioca radnje (tj. radova na zamjeni prekidača).

²⁴ Marina Katnić-Bakaršić, *Lingvistička stilistika*, Open Society Institute, Center for Publishing Development, Electronic Publishing Program, Budimpešta (elektroničko izdanje), 1999, 31.

Impersonalizovana je i posljednja rečenica toga kratkog saopštenja (koju objavljuje samo Pobjeda). Ona donosi nove formule birokratizovanoga jezika. Umjesto precizne uslovne rečenice (*Ako bude padala kiša*), čitamo frazu: *U slučaju lošeg vremena*, đe se ne definiše ni što bi to loše vrijeme moglo da bude (oblačnost, kiša – slabija ili jača, pljuskovi, grmljavina...). Na kraju, sasvim dosljedno, pasivna konstrukcija još jednom uklanja vršioca radnje iz fokusa, on postaje redundantan, irelevantan, pa se i ne navodi. Radovi će biti odloženi, a ko će ih odložiti, kao i ko će ih obavljati, iz citiranoga se teksta ne može saznati.

Istina, zna se da se distribucijom struje u Crnoj Gori bavi Elektropriroda Crne Gore, tj. lokalne elektrodistribucije, i da je saopštenje došlo iz neke od tih institucija. No to ne mijenja mnogo stvar kad govorimo o stilu kojim je tekst pisan i načinu na koji je vijest prezentovana čitaocima.

Tekst koji smo naveli odlikuju sve osobine administrativnoga stila. Nema ništa neobično, ništa negativno kad na taj način komuniciraju institucije međusobno ili institucija i pojedinac. Ipak, kad se takav tekst nađe u novinama, postaje primjer lošega novinarskog stila, jer u njemu dolazi do tzv. zamjene koda (*code confusing*). U novinskom tekstu, naime, neprimjereno se, neadekvatno primjenjuju karakteristike drugoga koda, tj. drugoga funkcionalnoga stila.²⁵

Primjer tzv. promjene koda (*code switching*), kad se s jednog načina izražavanja, adekvatnog u određenim nejezičkim situacijama, prelazi na drugi, tj. izražavanje se prilagođava novonastalim, drugačijim nejezičkim momentima, nalazimo u istome obavještenju koje čitamo u Vijestima od 1. jula 2008. godine, str. 25:

Potrošači sa područja Zete, sela Bijelo Polje, Bistrica, Ponara, Vukovaca, Berislavaca, Plavnice, željeznička stanica Zeta, radio-predajnik i Dom zdravlja neće imati struje od 9 do 11 časova. U tom vremenu radnici Elektrodistribucije mijenjaće prekidač u TS 35/10 kV Ponari.

Tako sročena vijest sasvim je precizna, jasna i, za razliku od prethodnoga njezina vida, potpuna i zamjerke joj po pitanju informativnosti ne može biti, premda se i ovđe domaćinstva nazivaju potrošačima a prilog *tada* dekomponuje u imensku sintagmu *u tom vremenu*.

4.2. Uticaj birokratskoga izražavanja izrazit je u sljedećem primjeru:

Nalozi za odvoz vode, kako se navodi u saopštenju, izdaju se u cilju blagovremenog i organizovanog preduzimanja potrebnih mjera

²⁵ O zamjeni i promjeni koda više videti u: Radovanović, Milorad, *Sociolingvistika*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad, 2003, str. 168.

oko obezbjeđenja vode za bezvodna područja i sprječavanja suše u Glavnom gradu. (Pobjeda², 17)

Novinar se, istina, ogradio napominjući da je u pitanju dio saopštenja jedne institucije, ali kako je već intervenisao u saopštenju, nije ga prenio cijelo, valjalo bi da je izmijenio i način na koji se u njemu govori. Brojne nominalizacije i dekomponovanja uslovili su da izraz bude dug i nejasan. Dio *preduzimanje potrebnih mjera* frazem je preuzet iz administrativnih šablona koji ne nosi nikakvu novu informaciju: sve što bi on mogao da znači obuhvaćeno je pridjevom *organizovanog*. Rečenica bi, stoga, bila jasnija kad bi glasila:

Nalozi za odvoz vode, kako se navodi u saopštenju, izdaju se radi blagovremenog i organizovanog obezbjeđenja vode za bezvodna područja i sprečavanja suše u Glavnom gradu –

ako bi se novinar odlučio da zadrži nominalni stil. Ako bi pak nominalni stil zamijenio verbalnim, jedna od mogućnosti bila bi:

Nalozi za odvoz vode, kako se navodi u saopštenju, izdaju se da bi se blagovremeno i organizovano obezbijedila voda za područja u kojima je nema i spriječila suša u Glavnom gradu.

4.3.1. Sljedeća rečenica preuzeta je iz reportaže o selu u Andrijevici. Novinar razgovara s čovjekom u kafani i bilježi sljedeću njegovu rečenicu:

Često mi ovdje imamo naše seoske „okrugle stolove“ gdje uz obavezne i neobavezne razgovore vršimo degustaciju i „piskavice“ i „debelice“. [← degustiramo i „piskavicu“ i „debelicu“] (Dan⁴, 17).

Iz konteksta se vidi da je rečenica primjer razgovornoga stila. Nije uobičajeno da seljani isprobavanje i konzumiranje rakije i hrane nazivaju *degustiranjem*, ali mi ovde nećemo ulaziti u karakteristike rječnika. Uostalom, može biti da je riječ upotrijebljena u šali ili čak ironično. Nas interesuje nešto drugo.

Rekli smo da se dekomponovani glagol često upotrebljava da bi se radnji dao karakter institucionalizovanosti, organizovanosti. Tako bi se u nekom saopštenju, uputstvu, pa i reportaži iz kakve vinarije moglo govoriti o *vršenju degustacije* prije nego se piće pusti u promet.

Dekomponovanje, koje nosi izraz apstraktnosti, intelektualizovanosti označene radnje, nije postupak koji karakteriše, niti treba da karakteriše razgovorni stil. I ova rečenica, dakle, predstavlja primjer zamjene koda, a ovde je navodimo da ukažemo na to da se birokratizacija jezika ne očitava samo u jeziku masovnih medija, već da je njen opseg mnogo veći.

Pri tom, poznato je da novinar ne prenosi uvijek doslovan iskaz sago-vornika, već stilski interveniše. Stoga je moguće da i u toj rečenici dekomponovani izraz nije izvoran, već rezultat naknadne intervencije novinara.

4.3.2. Rečenica koja slijedi dio je reportaže o Plavu:

Sunce ovih dana sija punim kapacitetom, što je neuobičajeno za krajeve sa planinskom prepoznatljivošću. (Dan¹, 16)

Reportaže su podstil publicističkoga stila i karakteriše ih jača veza s književnoumjetničkim izrazom. Slikovitost i metaforičnost njegova su obilježja. Ipak, reklo bi se da se novinar izgubio između težnje za slikovitošću i birokratske frazeologizacije.

U novinama se sve češće izvještava o punim smještajnim kapacitetima, o proširenju kapaciteta neke institucije, o poboljšanju infrastrukturnih kapaciteta... Imenica *kapacitet* zauzela je siguran položaj u nizu birokratskih izraza. Ipak, govoriti o kapacitetu sunčeva sjaja zaista nadilazi horizont čitaočevih očekivanja. Moglo se reći da sunce jako sija, da je izuzetno vruće, da je vrijeme pravo ljetnje, da je toplo, da je sunčano, vedro..., ali novinaru to očito nije bilo dovoljno izražajno, pa se odlučio da kancelarijski rječnik iznese u polje i progovori o kapacitetima Sunca, kao da podnosi izvještaj nadzornom organu o situaciji koju je zatekao na Zemlji. Ostaje pitanje: koliko bi sunce sijalo sa 47% kapaciteta?!

Odnosna rečenica donosi nove birokratski stilizovane ekspresije: planinska regija oko Plava opisuje se kao *krajevi sa planinskom prepoznatljivošću*. Istina je: krajevi na ševeru Crne Gore prepoznatljivi su po planinama, pa i cijela Crna Gora. No nije jasno zašto se *prepoznatljivost* ističe u tome kontekstu. Na sunčev sjaj ne utiče je li neki predio *prepoznat* kao ravan, brdovit ili planinski. Prepoznatljivost je informacijski (i logički) irelevantna, a i stilski je neprikladno upotrijebljena riječ.

Konačno, zašto bi bilo neuobičajeno da sunce ljeti u planinama jako sija?!

Rečenica u navedenome obliku nema vrijednost (evo primjera eufemističke upotrebe dekomponovanja) ni stilsku, ni informativnu, pa ni logičku. Vrijedna je, s druge strane, kao izvanredan primjer *kapaciteta* birokratskog izražavanja, đe se komplikovanim spletovima riječi kazuju opštepoznate stvari.

4.4. U tzv. crnim hronikama u novinama najčešće se donose vijesti vezane za saobraćajne nesreće, za krađe, zloupotrebe droga i sl. Sasvim je jasno da se takve novosti ne mogu plasirati bez saradnje sa policijom. A iz policije se obično šalju saopštenja i obavještenja koja su rađena po utvrđenom obrascu. To podrazumijeva brojne frazeologizme, dekomponovanja i slične postupke.

4.4.1. Rečenica:

B. M. je, kako se sumnja, oštećenom izvršio predaju vozila sa dokumentima, iako je znao ili morao znati da je saobraćajna dozvola falsifikovana i da vozilo nije uredno registrovano (Dan², 9),

ne iskače iz pravila i shema kojima se rukovodi policijski administrativni diskurs. No, ni takvom dekomponovanju nema mjesta u stilovima van administrativnoga. *Izvršenje predaje vozila* u tome slučaju nije institucionalizovani čin, da bi se dekomponovanjem iskazao taj element značenja. Njime se ne uklanjanja tranzitivnost, ne unosi se slikovitost, posebna determinacija ili što slično. Dakle, razloga za dekomponovanje nema. Moglo se jednostavno napisati:

B. M. je, kako se sumnja, oštećenom predao vozilo s dokumentima...

4.4.2. U istoj rubrici i s istim obilježjima čitamo:

Pretresom stana Dž. B., pronađen je i oduzet pištolj marke „CZ“ 99 cal. 9 mm – luger, koji je ovo lice držalo u ilegalnom posjedu (Dan², 8).

Često se u takvim tekstovima citiraju djelovi saopštenja koja su iz uprave policije ili centra bezbjednosti upućena uredništvu novina. No za tim nema potrebe, jer se i preko toga šablonizovanog postupka kod primalaca informacije (u datome slučaju čitalaca dnevnih novina) zadržavaju određene konstrukcije, kojima se tako olakšava put ka razgovornome jeziku.

Nominalizovana sintagma s početka rečenice ima funkciju ekvivalentnu vremenskoj rečenici: *Kad je pretresan stan Dž. B.* Bez promjene značenja može se upotrijebiti i glagolski prilog sadašnji (*Pretresajući stan Dž. B.*), ali bi to u nastavku rečenice zahtijevalo imenovanje vršioca radnje, tj. onoga ko je pretresao stan (*policajci*), što je ovde (u pasivnoj rečenici) zaobiđeno.

Zanimljiva je i upotreba imenice *lice*. Umjesto imenice *osoba* (ili u datom kontekstu *Dž. B.*, tj. zamjenice *on/ona*, pri čemu se, istina, izriče pol), javlja se imenica *lice*, specifična za policijski žargon, kojom se takođe vrši depersonalizacija (korišćenjem te imenice, srednjega roda, izbjegava se prvenstveno izricanje i isticanje pola osobe o kojoj je riječ). To „lice“ *drži pištolj*, i to *u ilegalnome posjedu*. Frazem *držati pištolj u posjedu* može se zamijeniti prikladnijom sintagmom „posjedovati pištolj“. Nije potrebno ni prilog *ilegalno* razlagati na tročlanu imensku sintagmu *u ilegalnom posjedu*.

Dakle, rečenica bi čitaocima bila pregledanija i jasnija da je glasila:

Pretresajući stan Dž. B., policajci su pronašli i oduzeli pištolj marke „CZ“ 99 cal. 9 mm – luger, koji je on posjedovao ilegalno.

4.4.3. Rečenica koja slijedi vjerovatno je najočigledniji prikaz birokratizovanoga diskursa. U njoj je dekomponovano sve što se moglo razložiti:

U trajanju do šest sati, zadržana su 42 lica, od kojih je, kod 38 tokom kontrole konstatovano prisustvo alkohola u krvi u većoj mjeri od dozvoljene za vrijeme dok su upravljali motornim vozilom, dok su četiri lica odbila alkotestiranje. (Pobjeda¹, 8)

Prvi istaknuti dio rečenice ima opravdanje, premda je pleonastičan. Ako bi se napisalo: *Četrdeset dva lica zadržana su do šest sati*, stvorila bi se nedoumica jesu li oni zadržani do šest sati prije tj. poslije podne ili najviše šest sati.

Druga sintagma najzanimljivija je za interpretaciju: kod 38 *lica* konstatovano je prisustvo alkohola u krvi – u većoj mjeri od dozvoljene. Što to znači? – Trideset osam ljudi, od zadržanih 42, bilo je pijano. No, u administrativnom diskursu *pijan* nije adekvatna riječ. Ona ima mnoštvo sinonima, uglavnom višestanih. Pijan čovjek je *lice pod dejstvom alkohola*, *lice u alkoholisanom stanju*, *lice kod koga je utvrđeno prisustvo alkohola u organizmu* ili, pak, *lice koje pokazuje znake alkoholne poremećenosti*. Navodimo stav 2 iz člana 200 crnogorskoga Zakona o bezbjednosti saobraćaja na putevima (Službeni list RCG, br. 72/2005):

Pod dejstvom alkohola je lice za koje se analizom krvi ili krvi i urina ili drugom metodom mjerenja količine alkohola u organizmu utvrdi da sadržina alkohola u krvi iznosi više od 0,5 g/kg ili ako je prisustvo alkohola u organizmu utvrđeno odgovarajućim sredstvima ili aparatima (alkometrom i dr.) za mjerenje alkoholisanosti, što odgovara količinama većim od 0,5 g/kg ili kod koga se, bez obzira na sadržinu alkohola u krvi, stručnim pregledom utvrdi da pokazuje znake alkoholne poremećenosti.

Frazemi koje primjećujemo u citatu iz Zakona često se koriste i u drugim stilovima, publicističkome naročito, u kome pri tom dobijaju eufemističko značenje, koje u administrativnom diskursu nemaju. U težnji za analitičnošću u birokratskim obrascima sve se iznosi raščlanjeno, u vidu definicija. Tako se i u navedenom tekstu iz novina pijana osoba naziva *licem kod koga je konstatovano prisustvo alkohola u krvi – u većoj mjeri od dozvoljene*.

Imenica *prisustvo* upotrebljava se da uz apstraktne pojmove i pojmove koji označavaju neživo, što je prepoznatljiva osobina birokratskoga jezika.²⁶

Vozači, pretpostavlja se, znaju koliko alkohola smiju popiti kad voze, ali ne znaju svi čitaoci novina u kojima je ta informacija objavljena koliko je alkohola u krvi pri vožnji u Crnoj Gori Zakonom dozvoljeno (te odredbe nijesu iste u zakonima svih zemalja). Stoga je umjesto cijele petočlane imenske sintagme niskog informativnoga potencijala (*u većoj mjeri od dozvoljene*) bolje bilo napisati: *više od 0,5 promila*. Vijest bi bila potpunija, preciznija i jasnija.

U uobičajene *namjerne* pleonazme spada i naredna konstrukcija u rečenici: *za vrijeme dok*. Veznik *dok* svrstava se u veznike kojima se obilježava vrijeme (bilo u vremenskim rečenicama, bilo u suprotnim rečenicama pseu-

²⁶ Upor. Klajn u: Ivić et al., *op. cit.*, str. 190.

dozavisnoga karaktera). Nema potrebe, dakle, dodatno ukazivati na ono što se podrazumijeva. I to je posljedica težnje za raščlanjivanjem u administrativnim tekstovima.

U skladu sa svime rečenim, u navedenoj rečenici glagol *voziti* dekomponuje se na sintagmu *upravljati vozilom*, s tim što je ovo raščlanjivanje opravdano potrebom da se determiniše tip vožnje (dakle, ono što je kazano odnosi se na one koji voze motorna vozila, ne bicikl ili trotinet).

Da zaključimo, rečenica bi bila jasnija i informativnija u obliku:

Četrdeset dvije osobe zadržane su na najviše šest sati. Kod 38 njih kontrolom je konstatovano da su imali više od 0,5 promila alkohola u krvi dok su upravljali motornim vozilom, a četiri lica odbila su alkotestiranje.

4.5. S crne hronike prelazimo na sportske stranice. Reklo bi se da su formulacije birokratskoga tipa u izvještavanju o sportu neočekivane. Ipak, i na tim stranicama mnoštvo primjera nepotrebno dekomponovanih izraza ukazuje na to da je birokratizacija zaista uzela maha. Analiziraćemo tri primjera.

4.5.1. Na 8. strani Arene, sportskog dodatka Pobjede, u broju od 1. jula 2008. godine, čitamo:

Iz crnogorske vaterpolo kuće su nam javili kako od organizatora nijesu dobili traženu kvotu karata, pa su preko interneta obavili kupovinu ulaznica.

Kupovina ulaznica, premda je obavlja institucija – Vaterpolo savez Crne Gore, nije apstraktan čin. Tekst u kojem se govori o trgovini ulaznica za neku utakmicu (ili više njih) ne (treba da) karakteriše intelektualizovanost. Nijedan od u prethodnim poglavljima navedenih uzroka dekomponovanja ne postoji da bi se ovde koristio raščlanjeni predikat.

Nećemo govoriti o upotrebi termina „tražena kvota“, umjesto *čitljivijeg* „koliko su tražili“. Osvrnućemo se ipak na informativnu aktualizaciju rečenice.²⁷ Složena rečenica u primjeru sadrži dvije naporedne sastavne rečenice. U prvoj od njih saznajemo da Vaterpolo savez Crne Gore od organizatora nije dobio karata koliko je tražio. Druga rečenica, pseudozavisnoga posljedičnog karaktera, treba da iskaže kako su do karata na kraju došli. Stoga bi valjan redosljed rečeničnih konstituenata u drugoj rečenici bio: *objekat* (kao ono što je poznato iz prethodnog konteksta) + *predikat* (kao djelimično nova informacija: karte nijesu dobijene, kupljene su) + *priloška odredba* (kao sasvim nova, samim tim najbitnija, informacija).

²⁷ Živojin Stanojčić, Ljubomir Popović, *Gramatika srpskoga jezika*, Udžbenik za I, II, III i IV razred srednje škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd – Zavod za izdavanje udžbenika Novi Sad, Beograd – Novi Sad, 1992², str. 354.

Informativnost je, dakle, u citiranome primjeru umanjena rasporedom rečeničnih djelova, tj. time što se umjesto odredbe načina u rečeničnome fokusu našao dekomponovani predikat s informacijski redundantnim sadržajem.

Sve opisano, a prije svega nepotrebno dekomponovanje predikata, rečenicu čini paradigmatičnim primjerom zamjene koda. U publicističkom stilu ona bi trebalo da glasi:

Iz crnogorske vaterpolo kuće javili su nam kako od organizatora nijesu dobili karata koliko su tražili, pa su ih kupili preko interneta.

4.5.2. Sljedeći primjer tiče se dvostruke pasivizacije:

Tim je, kao uostalom i stadion pod Malim brdom, u odnosu na prošlogodišnji pretrpio renoviranje. (Dan², III)

Govorili smo u tački 2.2.11. o sredstvima pasivizacije – sintaksičkim i semantičkim – u jeziku. U ovom primjeru rečenica je „pretrpjela“ dvostruku pasivizaciju: i sintaksičku i leksičku. Glagol *renovirati* razložen je na tranzitivni glagol *pretrpjeti* i deverbativnu imenicu *renoviranje*, sa značenjem glagola iz kojeg je derivirana. Trpni glagolski pridjev nosi ime po tome što označava da je na nekome/nečemu vršena radnja, tj. da neko/nešto *trpi* radnju. Uz takav pasiv eksplicitno izražavanje *trpljenja* nije potrebno. Uz to, glagol *pretrpjeti* unosi određeni emocionalni naboj u rečenicu, te se *pretrpljeno renoviranje tima* može shvatiti kao mučan proces.

Dvostruka pasivizacija u beletrističkome stilu bila bi vjerovatno efektan i upečatljiva. U izvještavanju o promjenama u Fudbalskom klubu Petrovac nije tako.

Neka dalja analiza mogla bi se ticati i upotrebe glagola *renovirati* (tj. imenice *renoviranje*) u vezi s imenicom koja označava živo.

4.5.3. U izvještavanju o sportu statistika zauzima posebno mjesto. U svim sportovima prave se tabele sa svim podacima, na njima se jasno prikazuje ko je ostvario kakav rezultat, ko je bio prvi, ko posljednji, ko je dao najviše golova / skočio najdalje ili najviše / trčao ili plivao najbrže... I tu varanja nema. Do varanja, ili zavaravanja, ipak može doći kad novinar komentariše ono što je sportista ili klub postigao. Razlozi su brojni, najčešće subjektivni (lični ili nacionalni), no o njima ovde nećemo govoriti.

Da bi se neki loš rezultat prikazao u, u najmanju ruku, manje lošem svijetlu, dekomponovanje leksema može se pokazati kao vrlo svrsishodno.

Početkom juna učestvovali su i na svjetskom prvenstvu u Francuskoj, ali tamo nijesu postigli značajniji uspjeh. U konkurenciji 25 ekipa zauzeli su posljednje mjesto. (Dan¹, 17)

U prvoj rečenici saznajemo da se ekipa takmičila na svjetskom prvenstvu. Ostvareni rezultat predstavlja se dekomponovanim predikatom *nijesu postigli uspjeh* uz imenički determinator *značajniji*. Zadržaćemo se za trenutak na atributu. U pitanju je pridjev u komparativu. Novinar nas informiše da *značajniji* uspjeh nije postignut, ali znači li to da *značajan* uspjeh jeste?!

U birokratizovanim izrazima komparativ se često upotrebljava van pravoga značenja i može da bude činilac ublažavanja smisla. Eufemističku notu u citiranu rečenicu unosi i sam pridjev svojim značenjem, bez obzira na stepen komparacije. Druga rečenica obavještava nas da je ekipa o kojoj je riječ bila posljednja na tom takmičenju. Sportisti koji uđu u finale nekog takmičenja i ne pobijede znaju da kažu: *Nijesmo osvojili srebro, izgubili smo zlato*. U skladu s tim, je li u našem primjeru postignut ikakav (a kamoli značajan) uspjeh?! Nije osvojeno posljednje, izgubljeno je i pretposljednje mjesto.

Iz toga se vidi da prva navedena rečenica ima funkciju ublažavanja značenja druge rečenice. To se realizuje dekomponovanim glagolom u funkciji predikata i pridjevom sa značenjem pozitivne osobine u komparativu.

4.6. Za kraj ove analize ostavili smo primjer:

Pun stadion i pjevač zvučali su kao jedan glas, dok je štimung pravio i vatromet pirotehničkih efekata. (Pobjeda², 28)

Dekomponovani predikat „pravio je štimung“ frazeologizam je koji smo obilježili kao primjer kad se iz imenice ne može izvesti glagol (ne postoji glagol *štimungovati*, *štimungirati*, *štimungati*...). Napomenuli bismo jedino da glagol *praviti* podrazumijeva „svjesnu“ aktivnost, čega kod vatrometa biti ne može. Za interpretaciju je zanimljiv subjekat te rečenice, sintagma *vatromet pirotehničkih efekata*. Imenica *efekat* plodna je u konstrukcijama administrativnoga stila i birokratizovanoga jezika reklama: kreme imaju blagotvoran efekat, sirena ostvaruje zvučni efekat...

Ako znamo da je vatromet jedno od pirotehničkih sredstava, vidimo da sintagma zapravo označava *pirotehničko sredstvo pirotehničkih efekata*. Imenica i njena odredba imaju ekvivalentno značenje, što sintagmu čini pleonastičnom. Prema svemu navedenom, ispravno bi bilo reći: *...dok je štimungu doprinosiso i efektan vatromet*.

Tu konstrukciju ostavili smo za kraj više simbolično: kao primjer pirotehničkih efekata birokratizacije jezika.

V. Zaključak

5.0. Cilj rada bio je da se prikaže dekomponovanje leksema u funkciji birokratizacije jezika. Na osnovu 248 izloženih i analiziranih primjera preuzetih iz dnevnih novina koje su izlazile u Crnoj Gori 1–4. jula 2008. godine, pokušali smo da ukažemo na osnovne karakteristike dekomponovanja glago-

la i imenica. Nakon takve teorijske interpretacije procesa dekompozicije, jedanaest primjera iz novinskih tekstova različitog karaktera detaljno smo analizirali s aspekta birokratizacije jezika i mogućnosti promjene koda koja bi uslovlila jasnije i potpunije informisanje.

U teorijskom dijelu (poglavlja II i III) primjere smo analizirali rekonstruišući dubinsku strukturu, pri čemu smo koristili transformacioni test. Umjesto dekomponovanih leksema koje prepoznajemo u površinskoj strukturi, u dubinskoj strukturi javljaju se punoznačni glagoli ili imenice.

5.1. Uticaj administrativnoga stila na ostale funkcionalne stilove izrazit je jer se mnoge oblasti čovjekove djelatnosti normiraju, propisuju i kodifikuju administrativnim sredstvima. U tom smislu donose se rješenja, odluke, instrukcije, propisi, statuti, zakoni..., a svi imaju ustaljeni obrazac, shemu, stereotipni su. Kako shema lako upada u oči, lako se pamti, otuda se lako i primjenjuje u drugim situacijama (i jezičkim i izvanjezičkim) đe nije prikladna. Na taj način dolazi do zamjene kodova (*code confusing*), kad elementi administrativnoga (najčešće, ali može i bilo kog drugog) izraza zalaze u sferu drugih stilova i onamo se ustaljuju.

5.2. Dekomponovanje je, videli smo, izuzetno produktivan proces. Našu analizu zadržali smo u granicama raščlanjivanja glagola i imenica zbog obima rada, premda i dekomponovanje pridjeva, priloga i veznika ne treba zanemarivati.

a) Punoznačni glagol raščlanjuje se na višečlanu konstrukciju koju čine kopulativni ili semikopulativni glagol i deverbativna imenica kao nosilac značenja. Kao dio takvoga glagola u površinskoj strukturi može se naći i deadjektivna imenica, tj. imenica koja je izvedena iz pridjeva, ali jedino ako je u semantički čvrstoj vezi sa istoznačnim glagolom (*vrijednost, mogućnost, saglasnost, hrabrost...*). Premda u nauci stoji mišljenje da se dekomponuju glagoli apstraktnoga značenja, pokazali smo da se mogu raščlanjivati i glagoli koji označavaju neku konkretnu radnju: *graditi put* → *raditi na izgradnji puta* → *vršiti / izvoditi / obavljati radove na izgradnji puta*

Kad se kao verbalni dio dekomponovane konstrukcije nađe kopulativni glagol, imenski dio čini deverbativna ili deadjektivna imenica u nominativu (*Očekivanja su* ← *Očekuje se*), genitivu (slobodnom – *biti mišljenja* ← *mišliti* – ili vezanom: s prijedlogom *od* – *biti od koristi* ← *koristiti*) ili lokativu s prijedlozima *u* ili *na* (*biti u planu* ← *planirati*, *biti u mogućnosti* ← *moći*, *biti na raspolaganju* ← *raspolagati*). Može se javiti i specifična konstrukcija u kojoj je deverbativna ili deadjektivna imenica u nominativu (i vrši funkciju subjekta rečenice), a u predikatu se javlja kopula (glagol *biti* u finitnom obliku) i neki kvantifikator ili kvalifikator (*primanja će biti znatno veća* ← *primiće se znatno više*; *vrijednost radova je 1.200.000 eura* ← *radovi vrijede 1.200.000 eura*).

Kao verbalni dio dekomponovane glagolske lekseme može se upotrijebiti i semikopulativni glagol, koji najčešće zahtijeva dopunu u akuzativu bez prijedloga. Takvi su glagoli *vršiti* (uslugu ← usluživati), *raditi* (kombinaciju ← kombinovati), *činiti* (prekršaj ← prekršiti), *ostvariti* (pobjedu ← pobijediti), *praviti* (prestup ← prestupati), *obaviti* (razmjenu ← razmijeniti), *voditi* (razgovor ← razgovarati), *imati/nemati* (mogućnost ← moći / ne moći), *dati / dobiti* (poziv ← pozvati / biti pozvan), *nositi* (nalog ← naložiti). Ne moraju svi glagoli biti tranzitivni, tj. ne moraju svi imati dopunu u akuzativu bez prijedloga. Na primjer, *raditi na naplati* (← naplaćivati), *raditi na usavršavanju* (← usavršavati), ili, pak, *ići sa odlukom* (← odlučiti), ili u *ići na dogovor* (← dogovarati), te obezličena konstrukcija *doći do*, koja traži imenicu u genitivu: *doći do zaključka* (← zaključiti).

b) Pri dekomponovanju imenica vrši se ekstrakcija opšteg pojma koji imenica obuhvata, tj. podrazumijeva, i to tako da punoznačna imenica postaje odredba opštoj. Taj se proces naziva *intenzifikacijom*. Najfrekventnije imenice opštega karaktera su: *proces*, *postupak*, *faza*, *oblast*, *nivo*, *polje*, *oblast*, *akcija*... Kako često ne unose nikakvo novo značenje u imenicu uz koju stoje ove se imenice mogu nazvati *riječima-parazitima*.

Opasnost koja vreba u procesu dekomponovanja imenica jeste pleonastičnost tako nastalih izraza. Ona može biti namjerna (*akcija prikupljanja* ← prikupljanje) ili nenamjerna (*mjesec jun* ← jun). Namjerni pleonazmi odlika su specijalnih stilova, apstraktnoga i intelektualizovanoga karaktera (a to su administrativni, publicistički i naučni), samim tim su stilogeni, dok nenamjerni pleonazmi nastaju kao posljedica nedovoljnoga poznavanja značenja riječi i mana su svakoga stila.

5.3. Lekseme se dekomponuju iz različitih razloga: za neutralizaciju tranzitivnosti (*vršiti analizu* ← analizirati nešto), za iskazivanje anonimnog ili uopštenog agensa (*bilo je polemika* ← polemisalo se), za obilježavanje institucionalizovanosti radnje (*voditi pregovore* ← pregovarati). Jednočlani glagol i njegov višočlani derivat ne moraju biti sinonimi (*vršiti uviđaj* ← uviđati). Dekomponovanom se leksemom može napraviti razlika između konkretnosti i apstraktnosti radnje (*izvršiti pritisak* ← pritisnuti), a može se i izvršiti leksička pasivizacija, umjesto sintaksičke (*nanijeti poraz / pretrpjeti poraz* ← poraziti / biti poražen). To je pogodno sintaksičko sredstvo za determinisanje radnje (*zadobiti slabe opekotine* ← slabo se opeći), kao i za izražavanje pluralizacije predikacije (*zadobiti povrede* ← povrijediti se).

U vezi s birokratskim izražavanjem najvažniji momenat dekomponovanja leksema jeste eufemizacija koja se na taj način vrši (*izvršiti ubistvo* ← ubiti).

5.4. Analizirani primjeri poslužili su nam da pokažemo koliko je zaista česta upotreba dekomponovanih izraza, kakve efekte može imati i koliko utiče na informativnost, kao nužnu i najbitniju osobinu publicističkoga stila.

Dekomponovanje, dakle, nije negativna pojava *per se*. Naprotiv, može služiti i kao sredstvo bogaćenja rječnika i za slikovito izražavanje. Mana stila postaje kad se upotrebljava stihijski i kad se koristi u cilju manipulisanja i mistifikacije – da se njime neke informacije zataje ili im se umanjí značaj.

Literatura

- Bugarski, Nataša, *Deadjektivna imenica kao sredstvo nominalizacije (u publicističkom stilu standardnog srpskog jezika)*, Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku, XLVII/1-2, Novi Sad, 2004, 297–404.
- Čomski, Noam, *Gramatika i um*, Nolit, Beograd, 1972.
- Ivić, Milka, *O zelenom konju (novi lingvistički ogledi)*, Slovoğraf, XX vek, Beograd, 1995.
- Ivić, Pavle, Ivan Klajn, Mitar Pešikan, Branislav Brborić, *Srpski jezički priručnik*, Beogradska knjiga, Beograd, 2006.
- *Jezik politike (istraživanja i rasprave)*, ur. Sanja Vrhovec-Vučemilović, Zagreb, 1987.
- Katnić-Bakaršić, Marina, *Lingvistička stilistika*, Open Society Institute, Center for Publishing Development, Electronic Publishing Program, Budimpešta (elektroničko izdanje), 1999.
- Klikovac, Duška, *Jedna stilska vežba – govorite li birokratski?*, Jezik danas, br. 3, Matica srpska, Novi Sad, 1997, 2–7.
- Klikovac, Duška, *O javnom jeziku (Eksplicitna kategorizacija imeničkih pojmova)*, Jezik danas, br. 8, Matica srpska, Novi Sad, 1998, 17–21.
- Pranjković, Ivo, *Funkcionalni stilovi i sintaksa*, Suvremena lingvistika, 41/42, 1996, 519–527, elektronički časopis: <http://suvlin.ffzg.hr/index.php/suvlin/article/view/106/44>.
- Radovanović, Milorad, *Imenica u funkciji kondenzatora (I)*, Zbornik za filologiju i lingvistiku, XX/1, Matica srpska, Novi Sad, 1977, 63–144.
- Radovanović, Milorad, *Imenica u funkciji kondenzatora (II)*, Zbornik za filologiju i lingvistiku, XX/2, Matica srpska, Novi Sad, 1977, 81–160.
- Radovanović, Milorad, *Spisi iz sintakse i semantike*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad, 1990.
- Radovanović, Milorad (red.), *Srpski jezik na kraju veka*, Institut za srpski jezik SANU, Službeni glasnik, Beograd, 1996.
- Radovanović, Milorad, *Još o pojavi dekomponovanja jezičkih jedinica*, Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku, XLV/1-2, Novi Sad, 2002, 21–28.

- Radovanović, Milorad, *Sociolingvistika*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad, 2003.
- Radovanović, Milorad, *Planiranje jezika i drugi spisi*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad, 2004.
- Radovanović, Milorad, *Dekompozicija i univerbizacija*, Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku, XLVII/1-2, Novi Sad, 2004, 43–49.
- Radovanović, Milorad, *Stari i novi spisi (Ogledi o jeziku i umu)*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad, 2007.
- Silić, Josip, „Administrativni stil hrvatskoga standardnog jezika“, *Kolo*, 4, Zagreb, 1996, 349–358.
- Silić, Josip, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb, 2006.
- Službeni list RCG, br. 72/2005, 1. 12. 2005. god.
- Stanojčić, Živojin, Ljubomir Popović, *Gramatika srpskoga jezika*, Udžbenik za I, II, III i IV razred srednje škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd – Zavod za izdavanje udžbenika Novi Sad, Beograd – Novi Sad, 1992².
- Tošović, Branko, *Funkcionalni stilovi*, Beogradska knjiga, Beograd, 2002.

Jelena ŠUŠANJ

**LEXICAL DECOMPOSITION AND LANGUAGE
BUREAUCRATIZATION ON EXAMPLES TAKEN FROM
THE MONTENEGRIN NEWSPAPERS**

The purpose of this paper is to describe the ways of lexical decomposing, its functions and characteristics of its use, to present examples of its good and bad usage in publicistic style and thereby to show the influence of the administrative style on the publicistic. Although we are dealing with the functional stylistics, due to the limited scope of this paper characteristics of each functional style will not be explained separately.

Since decomposition of nouns is a significantly simpler derivational process, in this paper we will deal with decomposition of verbs in more detail, and approach it on the morphological basis. The analysis will primarily be done on syntactic/semantic and transformational basis.

Key words: *decomposition, bureaucratization, publicistic style, administrative style, deverbative noun, deadjective noun, copula, semi-copulative verb*